

अध्याय एक

शोध परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

नेपाल बहुजातिय, बहुसांस्कृतिक, बहुधार्मिक र बहुभाषिक देश हो । यहाँ संसारमा बोलिने विधि भाषा परिवारहरु मध्ये भरोपेली, चिन-तिब्बती, आग्नेली र द्रविडेली भाषा परिवारका १२३ भाषा तथा १२५ जातजाति रहेका छन् । नेपालमा वक्ताका दृष्टिले भारोपेली भाषा परिवार (८२.११%) देखि दास्रो ठूलो चिन-तिब्बती (१७.३%) भाषा परिवार रहेको तथा भाषा संख्याका दृष्टिले ७० भाषा (रा.ज.ग., २०६८) सहित यस चिन-तिब्बती भाषा परिवार सबैभन्दा समृद्ध रहेको भाषा परिवार हो ।

नेपालमा बोलिने १२३ भाषा मध्ये लिम्बू भाषा लेख्य परम्पराको लामो इतिहास भएको प्रमुख भाषा हो । लिम्बूभाषा चिन तिब्बती भाषा परिवारको भोटबर्मेली उपशाखा अन्तर्गत पर्दछ । लिम्बूभाषा एक लिपि, लेख्य परम्परा र साहित्य सम्पदाबाट सम्पन्न भाषा हो । यस भाषाको आफ्नै श्रीजङ्गा लिपि छ । यसलाई किराँत लिपि पनि भनिन्छ । संप्रति या भाषा देवनागरीमा लेख्ने गरिन्छ । यस भाषाको लेख्य परम्परा भएर पनि समय समयमा भएका मुख्य राजनैतिक परिवर्तनहरुका कारण भाषिक उर्वरता प्राप्त गर्न नसकी ओभेल र लोप हुन लागेको यस लिम्बू भाषालाई उत्थान र विकासका लागि व्यक्तिगत तथा संस्थागत प्रयासहरुको उपलब्धि स्वरुप नेपालको संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप प्राथमिक शिक्षा लगायत शिक्षाको विभिन्न तहमा लिम्बू भाषालाई समावेश गरी अध्ययन अध्यापन गरिदै आएको छ ।

प्रस्तुत शोध आधारभूत तहको कक्षा छोडेर इच्छाधिन विषय याक्थुङ् पान्दाङ् याक्फा-तुक्सीरहेको छ । कुनै पनि भाषा पाठ्यपुस्तकको प्रकाशन भई अध्ययन अध्यापन हुँदैमा भाषा सिकाइका दृष्टिले उपयुक्त नै हुन्छ भन्ने हुँदैन । त्यसैले यो शोध कार्यमा यस याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तक भाषा सिकाइ अनुसार उपयुक्त छ छैन भनि यस भाषा पाठ्यपुस्तक याक्थुङ् पान्दाङ्को पाठ्यक्रम याक्थुङ् मा:पा: न्नोका अनुरूपताका आधारमा अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक याक्थुङ् पान्दाङ् याक्फा-तुक्सी भाषा पाठ्यपुस्तकको अध्ययन रहने छ । प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय, पाँचथर बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षण विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशका उद्देश्य पूरा गर्नका लागि तयार पारिएको छ ।

१.२ समस्या कथन

नेपाल एक बहुभाषी तथा बहुजाति देश भएतापनि यहाँ रहेका भाषाभाषी विविध कारणले गर्दा ओभ्केलमा परी लोपोन्मुख अवस्थामा पुगेकाले वि.सं.२०४६ सालको जनआन्दोलनद्वारा प्राप्त नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले दिएको मौलिक अधिकार अनुसार सम्पूर्ण जातजातिले आ-आफ्ना भाषा, लिपि, धर्म संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न पाउने अधिकार प्रदान गरेकाले ओभ्केल परी लोप हुन लागेका राष्ट्रिय भाषाको उत्थान र विकासका लागि भएको प्रयासहरूको उपलब्धि स्वरूप प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०४९ को प्रतिवेदन वि.सं.२०५५ साल देखि कक्षा १ हुँदै कक्षा ५ सम्मको लागि इच्छाधिन विषयका रूपमा लिम्बू भाषाको आनिपान भाषा पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा प्रकाशित भई अध्ययन अध्यापन कार्य भइरहेको छ । यसरी नै वि.सं.२०६२/०६३ को दोस्रो राष्ट्रिय आन्दोलन उपलब्धि स्वरूप राज्य लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संरचनामा रुपान्तरित हुँदै बनेको आन्तरिक संविधान २०६३ ले नेपालको सम्पूर्ण राष्ट्रिय भाषाहरूलाई राष्ट्र भाषाको संवैधानिक अधिकार दिएको छ । नेपालको संविधान २०७२ भाग ३ धारा ३१ शिक्षा सम्बन्धीको हकको उपधारा ५ का अनुसार “नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक समुदायलाई कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हक हुनेछ” । यसै गरी धारा ३२ को उपधारा १ मा “प्रत्येक व्यक्ति र समुदायलाई आफ्नो भाषा प्रयोग गर्ने हक हुनेछ ।” उपधारा २ मा “प्रत्येक व्यक्ति र समुदायलाई आफ्नो समुदायको साँस्कृतिक जीवनमा सहभागी हुनु पाउने हक हुनेछ ।” उपधारा ३ मा “नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई आफ्नो भाषा लिपि, संस्कृति, साँस्कृतिक सभ्यता र सम्पदाको संवर्द्धन र संरक्षण गर्ने हक हुनेछ भनी भाषा संस्कृति र लिपिको संवैधानिक संवर्द्धन गर्ने हकको व्यवस्था गरिएको छ ।”

यसैगरी याक्थुङ् मा: पा: न्तो लिम्बू भाषाको पाठ्यक्रमको भूमिका अनुसार पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरको “आधारभूत तहको पाठ्यक्रम २०६९ को पेज (iii) को

(च) १ (क) मा आधारभूत शिक्षासम्मको शिक्षामातृभाषामा दिन सकिने छ” भनी उल्लेख गरेको छ भने सोही पाठ्यक्रमको ढाँचा शीर्षक अन्तर्गत सि.नं. ९, पेज iv मा मातृभाषामा स्थानिय विषय वा संस्कृत वा अन्य विषयको व्यवस्था गरिएको छ । सोही अनुरूप यो पाँचथर जिल्लामा सबैभन्दा बढी जनसंख्या (४०.१२% रा.ज.२०६८) ले बोल्ने लिम्बू मातृभाषा भएकाले शिक्षणलाई सहज, सरल र प्रभावकारी बनाउन आधारभूत तहमा मातृभाषा पठन पाठनको वैधानिक व्यवस्था अनुरूप जिल्ला पाठ्यक्रम समन्वय समितिले लिम्बू मातृभाषा आधारभूत तह (६-८) को पाठ्यक्रम २०७३ तयार गरी पान्दाङ याक्फा-तुक्सी, अर्थात् (लिम्बू भाषा कक्षा-६) भाषा पाठ्यपुस्तक प्रकाशन गरी अध्ययन कार्य भइरहेको छ ।

यसरी कुनै पनि भाषाको संरक्षण, संवर्द्धन र विकासको लागि पाठ्यपुस्तकको प्रकाशन भई अध्ययन अध्यापन हुनु नै एक महत्वपूर्ण योगदान रहेता पनि यस्ता भाषा पाठ्यक्रम भाषा पाठ्यपुस्तक भाषा शिक्षाको सिद्धान्त अनुरूप तयार गरे मात्र ठोस योगदान पुग्ने भएकाले यस भाषा पाठ्यपुस्तकको अध्ययन विश्लेषण गर्न अनिवार्य मानिन्छ ।

आधारभूत तहको कक्षा छ को भाषा पाठ्यपुस्तक ‘याक्थुङ् पान्दाङ् याक्फा-तुक्सी’ सम्बन्धमा निम्नानुसारका समस्याहरुमा केन्द्रित रहेको छ :

- (क) कक्षा छको इच्छाधिन विषय ‘याक्थुङ् पान्दाङ्’ भाषा पाठ्यपुस्तकको बाह्य तथा आन्तरिक आधार के कस्ता छन्?
- (ख) भाषिक सीपहरुको सिकाइ उपलब्धिका लागि नमुना अभ्यासको संयोजन के कस्ता छन् ?

१.३ शोधको उद्देश्य

माथिका समस्या समाधानका निम्ति निम्नानुसार उद्देश्यहरु प्रस्तुत गरिएको छ :

- (क) याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकको बाह्य तथा आन्तरिक आधारमा अध्ययन गर्नु,
- (ख) भाषिक सीप सिकाइका दृष्टिले कक्षा छको याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा दिइएको नमुना अभ्यासहरुको उपयुक्तताको आधारमा अध्ययन गर्नु ।

१.४ अध्ययनको औचित्य

नेपाल एक बहुभाषिक देश हो । यहाँ १२३ भाषाहरु बोलिन्छन् । नेपाल बहुभाषी देश भएता पनि भौगोलिक विकटता, जनचेतनाको कमी तथा सरकारको स्पष्ट र व्यवहारिक कार्य नितिको अभाव जस्ता कारणले नेपालका भाषाभाषी, जातजाति, धर्म संस्कृतिका बारेमा वैज्ञानिक तथा भरपर्दो तथ्याङ्क सङ्कलन हुन नसकेकाले अवस्थामा यहाँ रहेका भाषाभाषीहरुको वैज्ञानिक अध्ययन पार्नका लागि नेपाल सरकार, राष्ट्रिय आयोगको स्वीकृतिमा भाषा विज्ञान केन्द्रीय विभागद्वारा वि.सं.२०६५ सालदेखि नेपालको भाषिक सर्वेक्षण थालनी गरिएको छ तै पनि नेपालमा बोलिने थोरै भाषाको मात्र विस्तृत भाषा वैज्ञानिक अध्ययन भएको छ । जसमध्ये लिम्बूभाषा पनि एक हो । लिम्बूभाषा एक जाति एक मातृभाषा भएको भाषा हो । लिम्बू भाषाको लिपिलाई श्रीजङ्गा लिपि भनिन्छ । यस भाषाको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने क्रममा समाज भाषा वैज्ञानिक सर्वेक्षण, शब्दकोश निर्माण, संक्षिप्त वा पूर्ण व्याकरण लेखन, साहित्य लेखनका साथै संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप आधारभूत तहका तथा अन्य तहका पाठ्यपुस्तक निर्माण गरी अध्ययन अध्यापन भएको पाइन्छ । यसरी कुनै पनि भाषाको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकासको लागि पाठ्यपुस्तकको प्रकाशन भई अध्ययन अध्यापन हुनु नै एक महत्वपूर्ण योगदान रहेता पनि यस्ता पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक भाषा शिक्षकको उद्देश्य अनुरूप तयार गरे मात्र ठोस योगदान पुग्ने भएकाले यस पाठ्यपुस्तकको अध्ययन विश्लेषण गर्न अनिवार्य मानिन्छ । लिम्बू भाषाको औपचारिक अध्ययन अध्यापन वि.सं. २०५५ सालबाट कक्षा १ बाट प्रारम्भ भई २०५८ सम्ममा कक्षा ५ सम्मकै लागि भाषा पाठ्यपुस्तक प्रकाशित गरी अध्ययन अध्यापन भइरहेको छ । वि.सं. २०७३ बाट संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप (६-८) आधारभूत तहको लागि पाठ्यक्रम निर्माण गरी कक्षा ६ को भाषा पाठ्यपुस्तक प्रकाशित गरी औपचारिक रुपमा पठनपाठन भएकाले पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक अध्ययन विश्लेषण गर्न आवश्यक भएकाले यस शोधकार्य औचित्य पूर्ण हुने छ । सम्बन्धित शिक्षक, विद्यार्थी, अनुवादक, प्राध्यापक अनुसन्धाता सबैलाई प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग हुनेछ । अतः उक्त औचित्य पूर्णता प्रदान गर्न लिम्बूभाषाको कक्षा ६ को भाषा पाठ्यपुस्तक 'याक्थुङ् पान्दाङ्को' अध्ययन गरिएको छ ।

१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन

शोध अनुसन्धानको क्षेत्र व्यापक रहने भएकाले सम्पूर्ण विषयको अध्ययन अनुसन्धान गर्न सम्भव हुँदैन, तसर्थ अनुसन्धानको सीमाङ्कन गर्नु पर्दछ। प्रस्तुत शोध कार्यमा कक्षा ६ को याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकसँग सम्बन्धित भएकाले यसलाई निम्नानुसार सीमाङ्कन गर्न प्रयास गरिएको छ :

- (क) कक्षा छको इच्छाधीन याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा मात्र केन्द्रित रहेको छ।
- (ख) उक्त पाठ्यपुस्तकको बाह्य तथा आन्तरिक अवधारणा र अध्ययन सिकाइ भाषिक सीप उपलब्धिका लागि नमुना अभ्यासको अध्ययनमा सीमित रहेको छ।

१.६ शोधको रूपरेखा

अध्याय एक : शोधको परिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

अध्याय तीन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार : व्याख्या र विश्लेषण

अध्याय पाँच : निष्कर्ष र सुझाव

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा

मानव सभ्यताका विकाससँगै भाषाको पनि विकास भएको मानिन्छ । भाषा मानव संसाधनको संवाहक हो । भाषाले मानव कल्पनाका निराकर र अदृश्य रुपहरुलाई सारकार र दृश्यमा रुपान्तरण गरी समाजोन्नति र मानवोन्नतिका गौरव र गरिमालाई उचो बनाउँदै रहस्यका गर्भमा भुकेर रहेका आसीम कल्पन हरुलाई यर्थाथमा रुपान्तरण गरी मानव समाजलाई अग्रगामी विकास दिन विकासको पथमा गतिमान हुनु निर्देश गर्ने गर्दछ । यसो मानव सभ्यताको विकासका लागि भाषा अनिवार्य वा सशक्त साधन हो । विश्वभर करिब ६,००० भन्दा बढी भाषाहरुको (भण्डारी, ओझा र अर्याल २०६८पृ: ८) संख्याहरु मध्ये नेपालमा २०५८ सालको राष्ट्रिय जनगणना अनुसार १९ वटा मातृभाषाहरु रहेकामा वि.सं.२०६८ को राष्ट्रिय जनगणना यो संख्या बढेर १२३ वटा पुगेको छ। (केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, २०६९) । यस भाषाहरु मध्ये लिम्बू भाषा पनि मातृभाषाका आधारमा एघारौँ स्थानमा रहेको छ (रा.ज.ग., २०६८) । नेपाल एक बहुभाषिक देश भएकाले यहाँ रहेका भाषाभाषीहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्ने क्रममा व्यक्तिगत, संस्थागत तथा संवैधानिक तवरबाट हुँदै आएको पाइन्छ । लिम्बू, नेपाली,अङ्ग्रेजी शब्दकोश अनुसार लिम्बू भाषाको आफ्नै लिपि छ, जसलाई सिरिजङ्गा लिपि भनिन्छ । यो लिपि लिम्बू ऐतिहासिक राजा सिरिजङ्गाले ९ औँ शताब्दीमा विकास गरेका हुन्। यही भाषा र लिपिलाई संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने क्रममा व्यक्तिगत, संस्थागत देखि विदेशी विद्वानहरुको समेत यस भाषाको वैज्ञानिक अध्ययन अनुसन्धानमा महत्वपूर्ण योगदान दिएका छन् ।

लिम्बू, नेपाली,अङ्ग्रेजी शब्दकोश अनुसारलिम्बू भाषा लिपि सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने क्रममा सर्वप्रथम बेन्जामिनी सुल्जी (१७४५ई.) ले आफ्नो पुस्तक ग्रामाटेका हिन्दुस्ताननिका को भूमिकामा लिम्बू लिपिका अक्षरहरु प्रकाशित गरेको पाइन्छ । यस पछि हज्जसन (१८४४ ई.), क्याम्बेल (१८५५ ई.) ले सिरिजङ्गा लिपि जोगाउन ठूलो मद्दत गरेको पाइन्छ । यसरी भाषाको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गराउने क्रममा बाश्रवीर थलड (१९२८-३० ई.) र चेम्जोङ तथा पद्मसिंह मुरिङला (१९५० ई.), रनधोज नेम्बाङ (२०१५)

आदिद्वारा तयार गरिएको लिम्बू शब्दकोश निर्माणका प्रयासहरु अनुसन्धानधको आधार स्तम्भ बनेका छन् ।

लिम्बूभाषाको जर्गेना गर्ने महत्वपूर्ण प्रयत्न स्वरूप लिम्बूभाषामा शब्दकोश बनाउने पहलो श्रेय कर्कप्याट्रिक (१८१९ ई.) लाई जान्छ । कर्कप्याट्रिक नेपालका प्रतिनिधि आठ वटा भाषाहरुको गणना गर्दा लिम्बू भाषालाईपनि समावेश गरेका थिए । त्यसपछि क्याम्बेल (१८४०), हज्जसन (१८४४ ई.) का साथै नेपाली विद्वान काजीमान कन्दड्वा (२०१०) आदिले लिम्बूभाषाको शब्दकोश निर्माण गरी यस भाषालाई यस अवस्था सम्म ल्याउनका लागि महत्वपूर्ण योगदान गरेका छन् (काइँला, २०६७, सम्पादकीय) ।

यसरी लिम्बूभाषाको संरक्षण, सम्बर्द्धन, विकासको लागि अन्य थुप्रै व्यक्तिगत, संस्थागत र संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप नेपालको विद्यालय तहमा समावेश गरी शिक्षाको मूल प्रवाहमा पारी समय सापेक्ष स्थानीय आवश्यकताका आधारमा आधारभूत तह तथा शिक्षाको विभिन्न तहमा अध्ययन अध्यापन कार्य भैरहेको अवस्था छ । लिम्बूभाषाको भाषा लिपिको बारेमा अध्ययन, विश्लेषण अनुसन्धानात्मक लेखहरुमा संख्यात्मक एवम गुणनात्मक उपलब्धिहरु प्राप्त भएता पनि यसलाई भाषा पाठ्यपुस्तकहरुको अध्ययन अनुसन्धान विश्लेषणात्मक शोधकार्य न्यून मात्रामा भएको पाइन्छ । भाषा तथा भाषा पाठ्य पुस्तक सम्बन्धी अध्ययन सम्बन्धी प्रतिवेदनहरु निम्न रहेका छन् ।

बाँनिया(२०६०) द्वाराकक्षा पाँचमा अध्ययनरत लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली उच्चारण गर्ने त्रुटिहरुको विश्लेषण शोध शीर्षकमा लिम्बू भाषी विद्यार्थीहरुले नेपाली भाषा उच्चारण र सिकाइमा गर्ने त्रुटिहरुको विश्लेषण गरेका छन् ।

आइडेम्बे(२०६५) द्वारालिम्बू र नेपाली भाषाका व्याकरणात्मक कोटीहरुमा तुलनात्मक अध्ययन शीर्षकमा लिम्बू जातिको परिचय, र लिम्बू भाषामा लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल पक्ष, भाव करण, अकरण, वाच्य, आदर, कारक विभक्तिका आधारमा नेपाली भाषासँग तुलना गरिएको छ ।

सेन्दाड (२०७३) द्वारा कक्षा ४ मा अध्ययनरत लिम्बू मातृभाषी विद्यार्थीहरुले स्तरीय नेपाली भाषा उच्चारण गर्ने त्रुटिहरुको अध्ययन, शीर्षकमा ताप्लेजुड जिल्लाका ग्रामीण तथा सहरी क्षेत्रका कक्षा ४ का विद्यार्थीहरुले मातृभाषाको पृष्ठभूमि, भाषिक वातावरण, शारीरिक

अवस्था उमेर, उत्प्रेरणा, अभिरुचि, आदि विविध कारणले दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली सिक्दा उच्चारण गर्न त्रुटिहरूको रूपमा नेपाली सिक्दा उच्चारणगत त्रुटिहरूको भाषागत प्रकृतिका आधारमा अध्ययन गरिएको छ ।

केरुङ (२०६८) द्वारा लिम्बू भाषाको कक्षा पाँचको इच्छाधिन विषय आनिपान भाषा पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणात्मक अध्ययन शीर्षकमा लिम्बू भाषाको कक्षा ५ को इच्छाधीन विषय आनिपान पाठ्यपुस्तकको आन्तरिक र बाह्य आधारमा पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

लोड्वा (२०७०) द्वारा नेपाली भाषा र लिम्बू भाषाबीच शब्द भण्डारको तुलनात्मक अध्ययनमा लिम्बू भाषाको नाम, सर्वनाम, क्रियापद, क्रियायोगी, संयोजक, निपातको नेपाली भाषासँग विश्लेषणात्मक तुलना गरेका छन् ।

लिम्बू (२०७१) नेपाली भाषा र नेपाली भाषाका क्रियापदको अध्ययन शीर्षकमा लिम्बूभाषामा पाइने क्रियापदका आधारमा नेपाली र लिम्बू भाषाको व्याकरणको विभिन्न पक्षमा भाषीक तुलनात्मक अध्ययन गरी भाषा अध्ययनमा थप महत्वपूर्ण योगदान दिएका छन् ।

केरुङ (२०७२) कक्षा ४ को आनिपान भाषा पाठ्यपुस्तकको अध्ययन विश्लेषण गरी सकारात्मक सुझाव दिई विश्लेषणात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

यसरी संक्षिप्त पूर्वकार्यको समीक्षाको आधारमा अहिले सम्म यो शीर्षकमा आधारित भई अध्ययन अनुसन्धान नभएकाले प्रस्तुत अध्ययनले लिम्बू भाषाको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, विद्यार्थी, भाषाविद् तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको अनुसन्धानमा थप सहयोग हुने अपेक्षा गरिएको छ । याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा उपयुक्त विश्लेषण गर्नु प्रमुख उद्देश्य रहेको छ ।

यस शोध शीर्षक कक्षा छ को याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको अध्ययनमा आधारित भएर अध्ययन गर्नु सान्दर्भिक भएकाले उक्त कार्य गरिएको छ । यस शीर्षकमा हालसम्म कुनैपनि अध्ययन नभएकाले उक्त शीर्षक चयन गरी सो शीर्षकमा आधारित भएर समस्या खोली अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ । पूर्व कार्यको समीक्षाले यस अध्ययनलाई सैद्धान्तिक र व्यवहारिक आधार प्रदान गरेको छ ।

२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा

२.२.१ पाठ्यक्रमको परिचय

आफूले जानेका ज्ञान, सीप र मूल्यसँग सम्बन्धीत विषयवस्तु कुनै न कुनै तरिकाले अरुलाई सिकाउनु र अरुबाट यस्ता विषयवस्तु आफूले पनि सिकने एउटा संस्कृतिको विकास भएको पाइन्छ । यसरी शिक्षाको विकास भएको लगभग १९ औँ शताब्दीको सुरुवात तिर (सिंह, २०६६, पेज ३) । पाठ्यक्रम सम्बन्धी अवधारणा अस्तित्वमा आएको हो । पाठ्यक्रम शब्द करिकुलम ल्याटिन भाषाको कुरेरबाट आएको जसको अर्थ टु रन वा दौडको मैदान हो (शर्मा र शर्मा २०६६ पृ : ६०) । विद्यार्थीले लक्ष्य प्राप्तिको लागि दौडने स्थानलाई पाठ्यक्रम भनिन्छ । विद्यार्थीले आर्जन गर्ने सम्पूर्ण सिकाइ अनुभवहरू समेटेर गरिएको विस्तृत कार्य योजनालाई पाठ्यक्रम भनिन्छ । यसले विद्यार्थीले हासिल गर्नुपर्ने ज्ञान, सीप, धारणालाई समेटेको हुन्छ । यसका साथै पाठ्यक्रमले शैक्षिक उद्देश्य, शिक्षण विधि, शिक्षण क्रियाकलाप, मूल्याङ्कन विधि, पृष्ठपोषण तथा शिक्षक, विद्यार्थी र विद्यालयको भूमिका समेत किटान गरेको हुन्छ । यसरी उद्देश्य, विषयवस्तु, शैक्षणिक रणनीति र मूल्याङ्कन प्रक्रिया सहितको बृहत योजना नै पाठ्यक्रम हो । पाठ्यक्रमले शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य, तहगत उद्देश्य, कक्षागत उद्देश्य र विषयगत उद्देश्यको पूर्तिका लागि विषय वस्तु र शैक्षणिक रणनीतिहरूको औपचारिक, अनौपचारिक, नियमित एवम् अनियमित सम्पूर्ण खाकाहरूलाई प्रतिनिधित्व गरेको हुन्छ । साथै यसले विद्यार्थीको सर्वाङ्गीण विकास गरी योग्य, दक्ष, इमान्दार, कर्तव्य निष्ठ जनशक्ति उत्पादन गर्ने उद्देश्य राखेको हुन्छ । अतः पाठ्यक्रम सम्पूर्ण शैक्षिक प्रक्रियाको योजनाबद्ध र संगठित बृहत योजना र मार्गदर्शन हो ।

२.२.२ पाठ्यपुस्तकको परिचय

सम्बन्धित पाठ्यक्रमको मर्म र अपेक्षा अनुरूप तयार गरिएको महत्वपूर्ण पाठ्यसामग्रीलाई पाठ्यपुस्तक भनिन्छ । पाठ्यक्रमको उद्देश्य अनुरूप शिक्षण गर्नका लागि तयार पारिएको कक्षामा पढाउनुपर्ने, पढनुपर्ने कुनै पनि तहको पुस्तकलाई नै पाठ्यपुस्तक भनिन्छ । पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रमका उद्देश्य र पाठ्यवस्तुका सीमाभित्र बाधिँएका हुन्छन्, साथै गहन अध्ययन र अभ्यासात्मक क्रियाकलाप गर्न सजिलो हुन्छ (पौडेल, २०७३ पृ: २४०) ।

पाठ्यपुस्तक सिद्धान्त एवम् दर्शनको व्यवहारको प्रयोगको पाटाको रूपमा पाठ्यपुस्तक एक साधन हो । यसले शिक्षणका राष्ट्रिय आवश्यकता तथा पाठ्यक्रमका अपेक्षित लक्ष्यलाई पूरा गर्ने हेतुले आफ्नो स्वरूप निर्धारण गर्दछ । पाठ्यक्रमको उद्देश्यहरूलाई परिपूर्ति गर्नलाई पाठ्यपुस्तक निर्माण गरिन्छ । पाठ्यपुस्तकमा पाठ्यक्रम अनुरूपका पाठ्यांशलाई विद्यार्थीको स्तर, क्षमता, अनुभव र आवश्यकताका आधारमा संगठित गरिएको हुन्छ । पाठ्यपुस्तक विद्यार्थीको लागि तयार गरेतापनि शिक्षकलाई समेत के, कसरी, कुन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया समेत मार्ग निर्देश गर्ने एवम् योजनाबद्ध व्यवस्थित साथै बालमैत्री पूर्ण शिक्षण गर्न सहयोग गर्दछ ।

पाठ्यक्रमको अध्ययनपछि शिक्षकले सम्बन्धित तहका विद्यार्थीको स्तर र क्षमता अनुसार छनोट, स्तरण गरी शिक्षण गर्न सक्नुपर्छ । प्रभावकारी शिक्षण गर्न शिक्षकलाई सहयोगी सन्दर्भ सामग्री र विद्यार्थीलाई मुख्य पाठ्यसामग्रीको रूपमा पाठ्यपुस्तकलाई लिन सकिन्छ ।

२.२.३ याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय

विविधताले युक्त हाम्रो देश नेपाल अनेकतामा एकताका विशेषतालाई आत्मसाथ गर्दै जनआन्दोलन पछिपुनः स्थापित प्रजातान्त्रिक नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाललाई बहुसांस्कृतिक, बहुभाषिक भनेको छ । नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाली भाषालाई राष्ट्र भाषा र देश भित्र बोलिने अन्य सबै मातृभाषाहरूलाई राष्ट्रिय भाषाको मान्यता दिएर तिनको पहिचान, संरक्षण र विकासको प्रत्याभूति समेत दिएको छ । यस संविधानको भाषाप्रति उदार भाषा नितिका कारण प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०४९ ले स्थानिय आवश्यकताका आधारमा प्राथमिक तहमा इच्छाधीन विषयको भाषा पाठ्यक्रम निर्माण गरी सोही बमोजिम भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माण भई साप्ताहिक ४, पूर्णाङ्क १०० को व्यवस्था गरी कक्षा १ देखि कक्षा ५ सम्मका अध्ययन अध्यापन भइरहेको छ ।

यसै गरी नेपालको आन्तरिक संविधान २०६३ पछि नेपालको संविधान २०७२ ले दिएको संवैधानिक व्यवस्था तथा पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरका आधारभूत तहको पाठ्यक्रम २०६९ को संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप जिल्ला पाठ्यक्रम समन्वय समितिले मातृभाषामा आधारभूत तह (६-८) ले पाठ्यक्रम २०७३ तयार गरी सोही बमोजिम भाषा पाठ्यपुस्तक याक्थुङ् पान्दाङ् याक्फा तुक्सी तयार गरी अध्ययन अध्यापन

भइरहेको छ । यसरी मानक भाषा पान्थरे भाषिका अनुरुपलिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक निर्माण समिति पाँचथरले प्रकाशन पाठ्यपुस्तक नै याक्युङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तक हो ।

२.२.४ पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको सम्बन्ध

सामान्य अर्थमा विद्यार्थीहरूले आर्जन गर्ने सम्पूर्ण सिकाइ अनुभवहरू समेटेर तयार गरिएको बृहत योजनालाई नै पाठ्यक्रम भनिन्छ । पाठ्यक्रमले शिक्षाका राष्ट्रिय तहगत, कक्षागत र विषयगत उद्देश्य निर्धारण गर्नका साथै विद्यार्थीहरूको रुची, इच्छा, चाहना आदि कुराको पहिचान गरी विभिन्न विषयवस्तु शिक्षण विधि, शैक्षिक सामग्री र मूल्याङ्कनको माध्यमबाट सम्पूर्ण शिक्षण सिकाई प्रक्रियालाई निश्चित रूपमा मार्ग निर्देश गर्दछ । यसले बालबालिकाहरूका सर्वाङ्गीण विकास गराई योग्य, दक्ष, इमान्दार, कर्तव्यनिष्ठ जनशक्ति उत्पादन गर्ने उद्देश्य रहेको हुन्छ । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरे अनुसार तोकेको क्षेत्रभित्र रही त्यस अनुसार पाठ्यपुस्तक छनौट गरी संगठन गर्ने माध्यम चाहीं पाठ्यपुस्तक हो ।

पाठ्यक्रमको सैद्धान्तिक ज्ञानहरूलाई व्यवहारिक बनाउने प्रयोगात्मक साधनलाई पाठ्यपुस्तक भनिन्छ । यो पाठ्यक्रमको मर्म र अपेक्षा अनुरुप तयार गरिएको हुन्छ । त्यसैले राज्यले निर्धारण गरेको शैक्षिक रणनीति अनुसार राष्ट्रिय उद्देश्य, तहगत उद्देश्य, कक्षागत उद्देश्य तथा विषयगत उद्देश्य आदि सबैलाई समेटेरी तयार पारिएको सैद्धान्तिक दस्तावेज पाठ्यक्रम हो भने सोही सैद्धान्तिक ज्ञानलाई व्यवहारिक बनाउने प्रयोगात्मक साधन पाठ्यपुस्तक हो । पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रमको उद्देश्य र पाठ्यवस्तुका सीमा भित्र बाँधिएका हुन्छन् ।

२.२.५ भाषा पाठ्यक्रम

भाषा मानवीय सम्प्रेषणको आधार र माध्यम हो । विचार विनिमयको बाहक हो । मानव जगतको समग्र ज्ञान, विज्ञान दर्शन, कला सीप र कौशलहरूको संरक्षण, संवर्धक स्रोत हो । मानव जीवनमा आवश्यक पर्ने समग्र कुराको ज्ञानमूलक धारणा र अभिव्यक्ति मानविय वस्तु हो र मानव समाजमै यसको व्यवहार हुन्छ तर भाषा भिन्न-भिन्न हुन्छ । यस्तो अवस्थामा कुनै निश्चित मानक रूपको भाषा सिकेर जीवनका विविध आवश्यकताहरू पूरा गर्न सक्ने क्षमता आओस भनी शैक्षिक, सामाजिक तथा राष्ट्रिय आवश्यकताहरूको पनि परिपूर्ति गर्ने भाषिक सामार्थ्य र सम्पादनीयता हाँसिल होस भन्ने अपेक्षा भाषा सिकाइमा राखिन्छ ।

बोध र अभिव्यक्ति कुशलताका माध्यमले विषयगत ज्ञान व्यक्तिक खुबी, क्षमता, मानवीय प्रतिभा, सिर्जनशील सीप, व्यक्तित्व विकास र सामाजिक आवश्यकताहरुको प्रभावकारी निदान होस भन्ने अभिप्रायले विद्यालय वा शैक्षिक संस्थाहरुले भाषा शिक्षण कार्यक्रमहरुको व्यवस्था गरेका हुन्छन् । यसै भाषा शिक्षण सम्बन्धी व्यवस्थित वा नियोजित कार्यक्रमलाई भाषा पाठ्यक्रम भनिन्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २२७) ।

भाषा पाठ्यक्रम भन्नाले भाषिक उद्देश्य, भाषिक विषयवस्तु, भाषिक प्रक्रिया, भाषिक स्रोत र भाषिक मूल्याङ्कनका साधन आदि बुझिन्छ, जसलाई विद्यालयभित्र वा बाहिर कक्षा शिक्षण वा सम्बन्धित कार्यक्रमद्वारा पूरा गर्ने योजनाबद्ध प्रयास गरिएको हुन्छ । भाषा पाठ्यक्रमले निश्चित भाषिक लक्ष्यलाई समेट्छ । विभिन्न भाषिक उद्देश्यलाई ध्यानमा राखेर सम्पूर्ण विद्यार्थीहरुका भाषिक अनुभवहरुलाई आदार मानी तयार गरिएको हुन्छ (पौडेल, २०७३, पेज नं. २२८) । भाषाका सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ जस्ता आधारभूत सीप वा कलासँगसम्बन्धित कार्यकलापमा आधारित गराएर तयार गरिएको भाषा शिक्षण प्रशिक्षणको संगठित स्वरूप नै भाषा पाठ्यक्रम भएकाले यसको साधन र साध्य वस्तु पनि भाषा नै हुन्छ । भाषा पाठ्यक्रम सीपको अभ्यासिक विषय हो, यो सीपमूलक हुन्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २२८) ।

२.२.६ भाषा पाठ्यक्रमको तत्व र भाषा पाठ्यपुस्तक

(क) उद्देश्य र पाठ्यपुस्तक

भाषा पाठ्यक्रमको उद्देश्यसम्बन्धी भाषाको भाषिक सीपसँग सम्बन्धित हुन्छ । यो भाषा पाठ्यक्रममा हुनुपर्ने सबैभन्दा महत्वपूर्ण तत्व उद्देश्य हो । यसकै आधारमा भाषा पाठ्यक्रमका सम्पूर्ण कार्यहरुले निर्देशन प्राप्त गर्दछ । बालबालिकाहरुको उमेर, तह, इच्छा, चाहना, समाजको चाहना, राष्ट्रको चाहना, साँस्कृतिक चाहना, मनोवैज्ञानिक चाहना, धार्मिक चाहना तथा राष्ट्रको परम्परा आदिका आधारमा भाषिक पाठ्यक्रमको उद्देश्य तय गरिएको हुन्छ । भाषा पाठ्यक्रमका उद्देश्यसुनाइ, पढाइ, पढाइ र लेखाइ सीप हासिल गराउनमा केन्द्रित हुन्छ । यस पाठ्यक्रम भाषा प्रमुख हुन्छ भने विषयवस्तु गैण हुन्छ । भाषा पाठ्यक्रमका उद्देश्यहरु प्रयोजनपरक भाषिक सीपसँग सम्बन्धित हुन्छन् (पौडेल, २०७३ पृ : २२८) । भाषिक उद्देश्यहरुलाई पूर्णता दिनका लागि भाषा पाठ्यपुस्तकको तयार गरिएको हुन्छ । भाषा पाठ्यक्रमका उद्देश्यहरुलाई विभिन्न विधागत तथा विविध विषय क्षेत्रगत रुपमा

भाषा पाठ्यवस्तुलाई भाषा पाठ्यपुस्तकमा राखेर भाषा पाठ्यक्रमका अपेक्षित उद्देश्यहरू प्राप्त गराइन्छ । तसर्थ भाषा पाठ्यपुस्तक बिना भाषा पाठ्यक्रम सफल नहुने भएकाले भाषा पाठ्यक्रम र भाषा पाठ्यपुस्तक अन्तर सम्बन्धित छन् ।

(ख) विषयवस्तु र भाषा पाठ्यपुस्तक

यो पाठ्यक्रमको दोस्रो महत्वपूर्ण तत्व हो । यसले व्यक्तिलाई विभिन्न भाषिक सीप प्राप्तीका लागि अग्रसर बनाउँछ । भाषा पाठ्यक्रम विषय वस्तु विविध विषय, क्षेत्र र विधाबाट लिइएका हुन्छन् र तिनलाई विषय ज्ञानसँग सम्बन्धित नभई प्रयोजनपरक भाषिक ज्ञान र सीपसँग सम्बन्धित बनाएर सरलबाट जटिलताको क्रममा स्तरण गरेर राखिएको हुन्छ । भाषा पाठ्याक्रममा छनोट गरिएका विविध क्षेत्रका विषयवस्तुहरूलाई विभिन्न विधाका रूपमा परिणत गरेर प्रस्तुत गरिएका हुन्छन् (पौडेल, २०७३ पृ : २२८) । विषयवस्तु चयन गर्दा उच्च सावधानीका साथ गर्नुपर्छ । भाषा पाठ्यक्रम विषयवस्तुले सिकारुमा अपेक्षित भाषिक सीप विकास गर्न सक्नुपर्छ । भाषा पाठ्यक्रमले निर्धारण गरे अनुसार पाठ्य वस्तुको छनोट गर्दा तह, कक्षा, विद्यार्थीको उमेर, रुची, चाहनालाई संवेदनशील भएर छनोट गर्नु पर्दछ । जसबाट मात्र अपेक्षित भाषिक सीप प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

(ग) शिक्षण प्रक्रिया र भाषा पाठ्यपुस्तक

पाठ्यक्रमले तोकेका उद्देश्य अनुरूप विषयवस्तुलाई पाठ्यपुस्तकमा छनोट गरिए पछि ति विषयवस्तुलाई विद्यार्थी समक्ष पुर्याउने कार्य नै शिक्षण प्रक्रिया हो । भाषा पाठ्यक्रमका शिक्षण प्रक्रियामा वा विधिहरू सम्बन्धित भाषिक सिप विकासका अभ्यास र पुनरावृत्तिमा केन्द्रित रहन्छन् भने अन्य पाठ्यक्रमका प्रक्रिया तथा विधिहरू सम्बन्धित विषयको ज्ञान र प्रवर्धनमा केन्द्रित हुन्छन् (पौडेल, २०७३ पृ : २२९) । भाषा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा निरन्तर, समावेशिता, बाल मनोविज्ञानका साथै विद्यार्थीको चाहना, इच्छा, आवश्यकतालाई ध्यान दिई अपेक्षित भाषिक सीप विकास गराउन सक्नुपर्दछ । यसको अभावमा भाषा पाठ्यपुस्तकको लक्ष्य प्राप्त नहुने भएकाले यसलाई पाठ्यक्रमको अनिवार्य तत्व मानिन्छ । कुन पाठ्यवस्तु वा विधान कुन कस्ता क्रियाकलाप गराउने शिक्षक र विद्यार्थीले के गर्ने, कस्ता सामग्री प्रयोग गर्ने जस्ता प्रविधिहरू पाठ्यक्रममा दिनुपर्छ ।

(घ) मूल्याङ्कन प्रक्रिया र भाषा पाठ्यपुस्तक

पाठ्यक्रम निर्माणको अन्तिम अनिवार्य अङ्ग वा चरणका रूपमा मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई मानिन्छ । मूल्याङ्कन भनेको कुनै पनि कार्यक्रमको सफलता, विफलता, प्रभावकारीता र अप्रभावकारीताको गहन निरीक्षण, अवलोकन, परीक्षण र प्रयोग आदिका माध्यमले लेखा जोखा गर्ने र निर्णयमा पुग्ने आधार हो (पौडेल २०७३, पृ: २३५) । भाषा पाठ्यक्रमको आधारमा भाषिक विषयवस्तु छनोट र शिक्षण प्रक्रियाको आधारमा मूल्याङ्कन गरिने भएकाले यी चार वटै तत्वहरू एक अर्कामा अन्तर सम्बन्धित छन् । भाषा पाठ्यक्रमको मूल्याङ्कन भाषिक उपलब्धी र प्रयोग, अभ्यासका आधारमा गरिन्छ । भाषा पाठ्यपुस्तकको अध्यापन पछि पाठ्यक्रमले तोकेको उद्देश्यहरू पुरा भए भएन भनी लिखित तथा मौखिक कार्यकलाप, परियोजनामूलक प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । भाषा शिक्षण स्वम् सीपमूलक, कलापरक शिक्षण भएकाले यसको सुधार र प्रवर्द्धनको लागि निरन्तर मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । विषयगत ज्ञानभन्दा भाषाका आधारभूत सीप विकास भाषा पाठ्यक्रमको अपेक्षा हुने भएकाले मूल्याङ्कनका प्रक्रियागत विविधता अपनाइ मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

२.२.७ भाषा पाठ्यपुस्तक अध्ययन विश्लेषणका आधारहरू

भाषा पाठ्यपुस्तकका विशेषता अन्तर्गत बाह्य र आन्तरिक विशेषता पर्दछन् । तल तिनै बाह्य र आन्तरिक विशेषताहरूको सैद्धान्तिक चर्चा गरिएको छ ।

२.२.७.१ बाह्य वा भौतिक आधार

पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण गर्नको लागि बाहिरी बन्दोलाई आधार मानेर गरिन्छ भने त्यसलाई बाह्य वा भौतिक आधारमा गरिने विश्लेषण भनिन्छ । पाठ्यपुस्तकको बाह्य पक्षले पाठ्यपुस्तकको प्रकृति झल्काउँछ । बाह्य वा भौतिक आधार आन्तरिक विशेषता जस्तो महत्वपूर्ण नभएता पनि आकर्षक मजबुती र प्राविधिक दृष्टिले प्रभावकारी भएमा आन्तरिक उपयोगिताहरूको विविध पक्षमा प्रभावकारी स्वाद ग्रहण गर्न सहयोग पुग्दछ । भाषा पाठ्यपुस्तक अन्य पाठ्यपुस्तक भन्दा अलग, बलियो, आकर्षक, सुलभ, सुपथ र छपाई, बढाई आदिका दृष्टिले सकारात्मक होस् भन्ने दृष्टिकोण नै बाह्य विशेषताको अपेक्षा हो (पौडेल, २०७३, पृ : २६६) । ती विशेषताहरू निम्न अनुसार छन् :

(क) बनोट

भाषा पाठ्यपुस्तक आकर्षक बनोटले युक्त हुनुपर्दछ । यसको आवरण पृष्ठ बाक्लो, बलियो, रंगीन र भाषा पाठ्यपुस्तकको प्रकृति झल्काउने दृष्य वा चित्रावली सहितको हुनुपर्दछ । गाता बलियो, दह्रोको आवरण कागजका साथै पानी पत्रले मोडेर सम्बन्धीत चित्रहरुको प्रयोग गरी विद्यार्थीहरुलाई सिकाई गर्न प्रेरित गराउने हुनुपर्छ (पौडेल २०७३, पृ : २६६) ।

(ख) अक्षराकार र ठाउँ छोडाइ

पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिने अक्षरहरुको आकार अन्तराल (ठाउँ छोडाइ) लाई महत्वपूर्ण प्राविधिक पक्षका रूपमा लिइन्छ । आधारभूत तह अन्तर्गत कक्षा एकमा ६०-१२० प्वाइन्ट, कक्षा दुईमा २४-३६ प्वाइन्ट, कक्षा तिनका लागि १६२०, कक्षा चार र पाँचका १४-१६ प्वाइन्टसम्म त्यसभन्दा माथिका लागि १२-१४ प्वाइन्ट सम्मका अक्षराकार उपयुक्त मानिन्छ ।

पाठ्यपुस्तकमा पाठ वा मूल शीर्षक अपेक्षाकृत ठूला, उपशीर्षकहरु त्यसभन्दा कम र पाठ्यांश र अभ्यासहरुका अक्षर उपशीर्षक भन्दा केही कम अक्षराकारमा प्रस्तुत गरिनु राम्रो हुन्छ । त्यस गरी अक्षर अक्षर, शब्द शब्द र पङ्क्ति-पङ्क्ति विचको अन्तरालमा पनि विशेष ख्याल राख्नु आवश्यक छ । कक्षा एकमा अक्षर अक्षर विचमा ०.१६ इन्च र यस भन्दा माथि क्रमशः ०.१२, ०.११ तथा ०.१ इन्चको अन्तराल गराउँदै, स्थिरीकृत गरिनु उपयुक्त हुन्छ । शब्द शब्दका बीचमा कक्षा एक सम्म ०.२५ इन्च, कक्षा दुईमा ०.१६ इन्च, कक्षा तीनमा ०.१२५ इन्च, त्यस भन्दा माथि ०.११ इन्च सम्मको अन्तरालमा राखिनु उपयुक्त मानिन्छ । पङ्क्ति दृष्टिले कक्षा एक सम्म ०.५ इन्च र त्यसपछि क्रमशः कम गर्दै लगेर ०.२५/०.२ इन्चको अन्तरालमा स्थिरीकृत गर्नु उपयुक्त मानिन्छ । त्यसै गरी अनुच्छेदमा अनुच्छेद विचको ठाउँ छोडाइ कक्षा एक सम्म ०.२५ र क्रमशः कम गर्दै लगेर ०.२ इन्च/०.१६ इन्च सम्मको अन्तरालमा राख्नु उपयुक्त मानिन्छ । सबै तहको पाठ्यपुस्तकमा माथिको किनारा १/१.५ इन्च, तलको किनारा १ इन्च र दायाँ बाँया १ इन्च देखि ०.५ इन्च सम्म छोड्नु उपयुक्त मानिन्छ (पौडेल, २०७३ पृ: २६६) ।

ग) छपाइ र बँधाइ

भाषा पाठ्यपुस्तकको बाह्य विशेषताका रूपमा छपाइ र बँधाइको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । छपाइका लागि प्रयोग हुने मसी नउड्ने र नफूले खालको हुनुपर्छ । तल्ला तहका पाठ्यपुस्तकहरू आकर्षक र प्रभावकारी बनाउन ठाउँठाउँमा कालो, रातो, हरियो, पहेँलो रङ्गको मसी प्रयोग गरेता पनि माथिल्लो तहका पाठ्यपुस्तकमा कालो रङ्गको मसीको मात्र प्रयोग गर्नु राम्रो मानिन्छ । शीर्षक, उपशीर्षक तथा विधा संङ्केतहरूलाई बढी गाढा र अन्यलाई सामान्य गाढा मसी प्रयोग गर्नु बढी सान्दर्भिक हुन्छ । यसका साथै भाषा पाठ्यपुस्तकको मुद्रणले विद्यार्थीमा विशेष प्रभाव पार्ने हुँदा मुद्रण, वर्णविन्यास र व्याकरणमा त्रुटि हुनुहुँदैन (पौडेल, २०७३ पृ: २६७) ।

भाषा पाठ्यपुस्तकको बँधाइ मजबुद हुनुपर्छ । छिट्टै पाना उष्किन नदिन बलियो धागोले सिएर, बलियो स्टेपलले क्लिप गरेर, गम अथवा फेब्रिकलले बलियो गरी टाँसेर भाषा पाठ्यपुस्तक मजबुद बँधाइ गरेमा उपयुक्त हुन्छ । बँधाइ गर्दा सबै पाना राम्रोसँग पल्टाउन मिल्ने, नछोपिने पल्टाएकै ठाउँमा अडिरहने खालको भाषा पाठ्यपुस्तक बनाउन उपयुक्त हुन्छ ।

घ) कागजको स्तर

पाठ्यपुस्तकको कागजको स्तर पनि महत्वपूर्ण हुन्छ । मसिनो, चिल्लो, राम्रो सेतो र बाक्लो कागज भयो भने मात्र भाषा पाठ्य पुस्तक आकर्षक र प्रभावकारी हुन्छ (पौडेल, २०७३, पृ: २६७) । पाठ्यपुस्तकको भित्री कागजको पाना कम्तीमा ६० ग्राम हुनुपर्छ भने आवरण कागज, स्तरीय, नच्यातिने, नभाँचिने र नदोब्रिने हुनुपर्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २६७) ।

(ङ) मूल्य

भाषा पाठ्यपुस्तकलाई उपयोगी र प्रभावकारी बनाउने अर्को महत्वपूर्ण तत्व भनेको त्यसको मूल्य पनि हो । पाठ्य पुस्तकमा नाफा, कमाउने उद्देश्यले उत्पादन गर्नु हुँदैन । पुस्तकको मूल्य कम भयो भने त्यसलाई सबैले किन्न सक्ने र सुलभ बन्छ । कागजको स्तर राम्रो भएता पनि समायोजन गरी सबैको पहुँच पुग्ने मूल्य निर्धारण गर्नुपर्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २६८) ।

(च) सुलभता

भाषा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारिता त्यसको सुलभतामा पनि भरपर्छ । सम्पूर्ण प्रयोगकर्ताले शैक्षिकसँग प्रारम्भ पूर्व नै पाठ्यपुस्तक उपलब्ध हुनपर्छ । विभिन्न कारणवस पाठ्यपुस्तक सुलभ नभएमा गुणस्तरीय शिक्षा आर्जनमा बाधा पुग्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २६८) ।

(छ) विषय सूची

भाषा पाठ्य पुस्तकको विषयसूचीले त्यस पुस्तक भित्र समावेश विधागत जानकारी दिन्छ । कुन पाठ कुन विधा, लेखक र पृष्ठमा छ भनी खोज्न र अध्ययन अध्यापन गर्नका लागि विषय सूचीको समुचित व्यवस्था गरिएको हुन्छ ।

२.२.७.२ भाषा पाठ्य पुस्तकका आन्तरिक वा प्राज्ञिक आधारहरु

भाषा पाठ्यपुस्तक विश्लेषणको केन्द्रिय आधार आन्तरिक वा प्राज्ञिक आधार मानिन्छ । पाठ्यपुस्तक देखा जतिसुकै आकर्षक भए पनि उपयुक्तता तथा अनुपयुक्तताको परीक्षण विषयवस्तुमा समाविष्ट भाषिक एवम् प्राज्ञिक पक्षको अध्ययन विश्लेषणबाट मात्र गर्न सकिन्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २६९) । आन्तरिक वा प्राज्ञिक आधारहरु निम्नानुसार छन् :

(क) विषयवस्तु वा पाठ्यवस्तु

भाषा पाठ्यपुस्तकको केन्द्रीय भाग भनेकै त्यसमा समाविष्ट पाठ्यपुस्तक हो । भाषा पाठ्यपुस्तकमा विभिन्न शीर्षक, उपशीर्षक, अथवा विधा, उपविधामा ढालेर विविध विषय वस्तुका माध्यमबाट पाठ्यवस्तुलाई प्रस्तुत गरिएको हुन्छ । भाषा पाठ्यपुस्तकका पाठ्यवस्तुले पाठ्यक्रमका अपेक्षाहरुलाई समेट्नु पर्छ । विद्यार्थीको उमेर, रुची, तह, आवश्यकताआदिका आधारमा, समयसापेक्ष, स्थानीय आवश्यकता, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय समय सापेक्षतासँग सान्दर्भिक शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य भित्र रही विभिन्न क्षेत्रका विषयवस्तुहरुलाई विधागत रुपमा छनोट गर्नुपर्छ । भाषा पाठ्यपुस्तकको सर्वाधिक महत्वपूर्ण आन्तरिक तत्व रुपमा पाठ्यवस्तु भएकाले भाषा पाठ्यक्रमको अपेक्षालाई ख्याल गरी विषयवस्तु छनोट गर्नुपर्छ । भाषा पाठ्यवस्तुको पाठ्यवस्तु छनोट मात्रात्मक र गुणात्मक दुवै दृष्टिले उपयुक्त हुनुपर्छ । भाषा पाठ्यवस्तुहरु विभिन्न विषय क्षेत्र सम्बन्धी विषयवस्तुमा

आधारित भई भाषिक सीप र शिल्पलाई साध्य वस्तु बनाएर पाठ्यपुस्तकमा प्रस्तुत गर्नुपर्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २७०) ।

(ख) विधाको छनोट

भाषा पाठ्यपुस्तकमा विभिन्न विषय, क्षेत्र सम्बन्धी विविध विषयलाई विधागत रूपमा समेटिएको हुन्छ । तल्ला कक्षाहरूमा साहित्यका कथा, कविता, जीवनी, निबन्ध, प्रबन्ध, रूपमा र बालगीत जस्ता विधाको माध्यमबाट विभिन्न विषय र क्षेत्र सम्बन्धी पाठ्यवस्तु छनोट गर्नुपर्छ । यस्ता विधाहरू सरल, छोटो-छोटा, मिठा र राम्रा भाषिक सीपका दृष्टिले उपयुक्त हुनुपर्छ ।

माथिल्ला कक्षाहरूको विधा छनोट गर्दा केही जटिल प्रकृतिका विभिन्न विषय, क्षेत्र सम्बन्धी विषयलाई साहित्यको कथा, निबन्ध, कविता, प्रबन्ध, जीवनी तथा चिठी आदि विधामा समायोजन गर्नुपर्छ जस्तको माध्यमबाट अपेक्षित भाषिक सीप तथा व्यवहारिक परिवर्तन आउन आवश्यक मानिन्छ ।

(ग) भाषा

पाठ्यपुस्तकको भाषा विद्यार्थीको स्तर र क्षमता अनुरूप सरल, व्यवहारिक तथा रुचिपूर्ण हुन जरुरी हुन्छ । भाषिक संरचना, शैलीको सरलता र गहनताले भाषा पाठ्यपुस्तकको स्तरगत उपयुक्तताको पहिचान र मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । प्राथमिक तहका पाठ्यपुस्तकको भाषाको शब्द भण्डार नियन्त्रित हुनुपर्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २७२) । प्रत्येक कक्षामा २० प्रतिशत नयाँ, ८० प्रतिशत शब्द पुराना हुनु आवश्यक छ । तल्लो कक्षाका पाठ्यपुस्तकमा ३/४ शब्दका वाक्य माथिल्लो कक्षामा १०/१२ शब्दहरू भएको वाक्य राम्रो मानिन्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २७१) ।

(घ) नमुना अभ्यास

भाषा पाठ्यपुस्तकमा यसको महत्वपूर्ण स्थान र व्यावस्था हुन्छ । भाषा पाठ्य पुस्तकले पाठ्यक्रमका भाषिक उद्देश्यहरू पूरा गर्ने गरी अभ्यासहरू उपयुक्त व्यावस्था मिलाउनु आवश्यक पर्छ । अभ्यासको स्तर र सिकाइ प्रकृती अनुरूप तयार गर्नु पर्छ । पहिचानात्मक किसिमका मात्र नभई प्रयोगात्मक र उत्पादनात्मक अभ्यासको आवश्यक

सन्तुलन मिलाउनु पर्छ । सुनाइ, पढाइ, लेखाइ र पढाइ सबै सीपको सन्तुलित अभ्यासको व्यवस्था मिलाउनु पर्छ । पाठ्यपुस्तकमा समोश पाठ्यवस्तु र अभ्यास बीच तालमेल हुन जरुरी छ (पौडेल, २०७३ पृ : २७२) ।

(ड) चित्र

पाठ्यपुस्तकमा पाठ्यवस्तुलाई सरल, प्रभावकारी र सबोध ढङ्गले अर्थबोध गराउन चित्र, दृश्य चित्र र रेखा चित्रको महत्वपूर्ण स्थान रहन्छ । भनिन्छ, हजारौं शब्दमा बयान गरेर अर्थ र धारणा प्रस्ट पार्न नसकिने कुरालाई एउटै चित्रले सजिलै र स्पष्ट धारणा बसाल्छ । त्यसैले प्रारम्भिक तहमा सिकाइको लागि चित्र तथा तस्वीर प्रयोग गरी शिक्षण गर्नु प्रभावकारी हुन्छ । प्रारम्भिक तहमा पाठ्यपुस्तकमा सान्दर्भिक, रङ्गीन, आकर्षक र ठूला चित्र हुनुपर्छ । माथिल्लो कक्षाहरूमा चित्र संख्या क्रमशः घटाउँदै लैजानुपर्छ । पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका चित्रहरू विषयवस्तुसँग सान्दर्भिक, आकर्षित, रोचकतापूर्ण, स्पष्ट, उद्देश्यपरक र उपयुक्त आकारमा हुनुपर्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २७४) ।

२.२.८ भाषा पाठ्यपुस्तकमा निर्माणका आधारहरू

भाषा पाठ्यपुस्तक भाषा शिक्षणको प्रमुख पाठ्य सामग्री हो । यसले भाषा पाठ्यक्रमका अपेक्षा अनुरूप सम्बन्धीत तह वा कक्षाका विद्यार्थी र शिक्षकका लागि भाषा शिक्षण सिकाइको आधारभूत सामग्री र प्रक्रियाहरूको सङ्गठित तथा स्तरणयुक्त प्रस्तुति दिने भएकाले यसको निर्माणका प्रमुख आधारहरू निम्नानुसार छन् (पौडेल, २०७३, पृ : २७८) ।

२.२.८.१ शब्द भण्डारको नियन्त्रण

भाषाको आधारभूत तत्वभनेको शब्दभण्डार हो । भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा सर्वप्रथम सम्बन्धित कक्षा, तह तथा बालबालिकाको रुचि, स्तर, क्षमता अनुसार शब्द भण्डारको बृद्धि गर्नुपर्छ । मनोवैज्ञानिक आधारमा मानववृद्धि र विकासका हरेक चरणमा हुने मानव भाषाको विकास एवम् सोही अनुसार भाषा पाठ्यपुस्तकमा शब्द भण्डारको संयोजन नै शब्द भण्डारको नियन्त्रण हो । उच्च कक्षाको भाषा पाठ्य पुस्तकका शब्द भण्डारको नियन्त्रण आवश्यक नमानिए पनि माध्यमिक तहसम्म आवश्यक मानिन्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २८०) ।

२.२.८.२ संरचनात्मक नियन्त्रण

भाषा सिकाइमा भाषालाई जटिल वा सरल बनाउने तत्व शब्द भण्डार नभई वाक्यात्मक संरचना पनि हो । विद्यार्थीको तह, स्तर, क्षमता र बोध क्षमता अनुकूलको वाक्य र सङ्कथनमा पाठ्यवस्तुहरु प्रस्तुत गर्न उपयुक्त हुन्छ । प्रारम्भिक तहका सुरुका कक्षाका लागि देखिने पाठ्यपुस्तकमा अत्यन्तर सरल संरचनाको उपयोग गर्नुपर्छ । एउटा वाक्यमा एउटा मात्र धारणा दिने गरी बढीमा दुई तिन वटा शब्दहरुको संयोजन मात्र प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ । माथिल्लो तह हरुमा वृद्धि गर्दै बढीमा दश, बाह्र शब्दले बनेको वाक्य र सरल संरचनाकै उपयोग अधिक गर्नु पर्छ । भाषा पाठ्यपुस्तक पढ्नमा रुचिपूर्ण, स्तरयुक्त र हरेक प्रकारका सिप अभ्यास सहायक बनोस् भन्नेमा ध्यान दिनु पर्छ । सामान्य तल्ला कक्षाहरुमा सरल वाक्यको प्रयोगउपयुक्त हुन्छ भने माथिल्ला कक्षाहरुमा क्रमश संयुक्त र मिश्र वाक्यको प्रयोग गर्दै लानुपर्छ । भाषा पाठ्यपुस्तकको निर्माण गर्दा वाक्यगत बनोट र संरचनाको पक्षलाई नियन्त्रण गर्नुपर्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २८०) ।

२.२.८.३ विषयवस्तुको नियन्त्रण

विषयवस्तुको नियन्त्रण भनेको तह वा कक्षा, सरल अनुसार विषयवस्तुको मात्रा वा प्रस्तुति विस्तारको उचित निर्धारित हो । विषय वस्तु भित्रको बोझिलो वा जटिल सूचनालाई भिक्नु वा कम गर्नु तथा ज्यादै सरल र प्रशस्त आवृत्ति भइसकेको कुरालाई हटाएर स्तरयुक्त छनोट र परिमार्जन गर्ने विषयवस्तुको नियन्त्रण हो । भाषा पाठ्य पुस्तकमा पारिवारिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक, प्राकृतिक, साहित्यिक, वैज्ञानिक, कानुनी, प्राविधिक, साञ्चारिक, स्वास्थ्य सम्बन्धी, चिकित्सा सम्बन्धी, पर्यावरणीय, राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय आदि क्षेत्रका विषयवस्तुहरुलाई विभिन्न विधा तथा उपविधामा समेटी विद्यार्थीको बौद्धिक स्तर, रुचि, पूर्व भाषिक क्षमता, आवश्यकता, सरल श्रृङ्खलामा स्तरीकृत, रोचक, प्रेरणादायी, अपेक्षित भाषिक कार्यकलापमा सहयोगी विषयवस्तुको चयन गर्नुपर्छ(पौडेल, २०७३ पृ : २८१) ।

२.२.८.४ रुचि सम्बन्धी नियन्त्रण

भाषा पाठ्यपुस्तकको निर्माण गर्दा विद्यार्थीहरुको रुची पक्षलाई विशेष ध्यान दिनु आवश्यक पर्छ । विद्यार्थीहरुको उमेर, बौद्धिक स्तर, भाषिक क्षमता, वातावरण, भौगोलिक,

सामाजिक, साँस्कृतिक तथा शैक्षिक, राजनैतिक पक्षले रुचिमा भिन्नता भने भएकाले भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा यी पक्षहरूलाई विशेष ध्यान दिनु पर्छ । विषयवस्तुहरू विद्यार्थीलाई केन्द्रविन्दुमा राखेर गम्भीर बौद्धिक र तार्किक विषयवस्तुलाई पनि विद्यार्थी अनुकुलको रोचक प्रस्तुति दिन सके मात्र पाठ्य पुस्तक प्रभावकारी बन्न सक्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २८२) ।

२.२.८.५ आवश्यकता

भाषा पाठ्यपुस्तक भाषिक आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यमा निर्मित हुनुपर्छ । वैयक्तिक, समाजिक, सामुदायिक, पेसागत, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय आवश्यकताहरू सँगै मानिसका शारीरिक जीवनयापन सम्बन्धी जैविक आवश्यकता (भोक, तिर्खा, प्रेम, अनुराग, बैद्धिक मानासेक विकास सम्बन्धी मनोरञ्जन, स्वतन्त्रता, साहस, सफलता, जिज्ञासा आदि आवश्यकता रसामाजिक सुरक्षा प्रतिष्ठा, मित्रता, सहयोग, मानवता आदि आवश्यकताहरूको ध्यानमा राखी पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्नुपर्छ । यसका साथै विज्ञान प्रविधि र स्वास्थ्य सम्बन्धी विषय वस्तुलाई पनि रोचक प्रस्तुति दिई सरलीकृत ढङ्गले प्रस्तुत गर्न सकेमा विषय वस्तुगत आवश्यकतासँगै भाषिक आवश्यकताहरू परिपूर्ति हुन्छ । विद्यार्थीको रुचि, चाहना, उमेर र स्तर अनुरूप विविध संस्कृति, चाडपर्व, भाषा, भेषभूषा, स्थानीय सहयोग व्यावसाय, उद्यम, पेशा आदि आदि विविध विषयवस्तुलाई स्तरयुक्त ढङ्गले विभिन्न विधा वा उपविधामा आवश्यकता अनुरूप समेटेर भाषिक आवश्यकतासँगै भाषिक सीपहरू हाँसिल गर्न सकिन्छ (पौडेल, २०७३ पृ : २६८) ।

२.२.८.६ भौतिक पक्षको नियन्त्रण

भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्न अर्को आधार भौतिक पक्ष पनि हो । भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्दा आन्तरिक र बाह्य पक्षलाई ध्यान दिए जस्तै भौतिक पक्षलाई पनि ध्यान दिनुपर्छ । पाठ्य पुस्तकमा पाठका आकार कुनै अत्यन्त लामा र कुनै अत्यन्त छोटो हुनु हुँदैन, विधागत अनुपात र पाठगत आकारको अनुपात मिलाएर तयार गर्नुपर्छ । तल्ला कक्षाहरूमा पाठको लम्बाइ छोटो-छोटो नै उपयुक्त भएपनि माथिल्ला कक्षाहरूमा क्रमशः बढाउँदै जानुपर्छ । सान्दर्भिक चित्र, कार्टुन, रेखाचित्र, तस्वीर, तालिका, मसी, रङ्ग सबै स्वभाविक र स्तरयुक्त हुनुपर्छ । उल्लेखित कुराहरूको उचित निर्वाह गरी भाषा पाठ्यपुस्तकलाई बढी भन्दा बढी सीपपरक, अभ्यासपरक र आकर्षक बनाउनुपर्छ ।

अध्याय तीन

शोधविधि र प्रक्रिया

३.१ शोधको ढाँचा

प्रस्तुत शोधकार्यको क्रममा मुख्यतः वर्णनात्मक तुलनात्मक तथा विश्लेषणात्मक गरी मिश्रित विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

३.२ जनसङ्ख्या तथा नमुना छनोट

प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा छ को इच्छाधिन विषय याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणात्मक अध्ययन भएकाले सम्बन्धित भाषा अध्यापन हुने ३ वटा विद्यालय र सोही विद्यालयका पाँच जना शिक्षकहरूसँग प्रश्नावली गरी आवश्यक सामग्री सङ्कलन गरी यो अध्ययन पूरा गरिएको छ । जसलाई परिशिष्ट एकमा राखिएको छ ।

३.३ सामग्री निर्माण

प्रस्तुत अध्ययनका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री सम्बन्धित भाषा शिक्षक, भाषाविद्सँग प्रश्नावलीका साथै पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गर्ने सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।

३.४ सामग्री सङ्कलन प्रक्रिया

यस अध्ययन पूरा गर्नका लागि आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू निम्न रहेका छन् :

(क) प्राथमिक स्रोत

यस अध्ययन पूरा गर्नका लागि विशेषज्ञ, भाषाविद् तथा शिक्षक वर्गसँग प्रश्नावली बनाई लिई आवश्यक सामग्री सङ्कलन गरी विश्लेषणात्मक विधि अपनाई यो अध्ययन पूरा गरिएको छ । जसमध्ये फाल्गुनन्द गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका लिम्बू भाषा पढाइ हुने विद्यालयहरू मध्ये श्री पञ्चकन्या आधारभूत विद्यालयका शिक्षिका श्री जसमाया जवेगु र श्री भुमा सम्बाहाम्फे, श्री ज्योति मा.वि.का शिक्षक श्री चन्द्रबहादुर आङ्देम्बे र श्री लालबहादुर

आधारभूत विद्यालयका शिक्षक श्री डम्बरहाड आडदेम्बे र धनेन्द्र कुरुम्बाडसँग पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी प्रश्नावली गरी यस अध्ययनलाई पूरा गरिएको छ ।

(ख) द्वितीय स्रोत

यस शोधकार्यमा सम्बन्धित पाठ्यक्रम, सन्दर्भसामग्री, शोधकार्यहरु, अनुसन्धानात्मक प्रतिवेदन, शब्दकोश, व्याकरण, पत्रपत्रिका द्वितीय स्रोतबाट सामग्री संकलन गरी यो अध्ययन पूरा गरिएको छ ।

३.५ विश्लेषण प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधकार्य पाठ्यपुस्तकसँग सम्बन्धित भएकोले सम्बन्धित प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतबाट संकलित सामग्रीको वर्गीकरण, तालिकीकरणका आधारमा वर्णनात्मक पद्धतिको साथै विज्ञका राय, सुभाबका आधारमा व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय चार

व्याख्या र विश्लेषण

४.१ परिचय

देश विकासको एउटै मात्र प्रमुख साधन शिक्षा हो । चेतनाको वाहकको रूपमा रहेको शिक्षालाई समयसापेक्ष बनाउन राष्ट्रिय शिक्षा प्रणाली बढी जिम्मेवार देखिन्छ । शैक्षिक पद्धतिमा रहने मुख्य कुरामा पाठ्यक्रम नै पर्दछ । पाठ्यक्रमको स्तरीयताले देशको शिक्षाको गुणस्तरलाई सङ्केत गर्दछ भने त्यसलाई गति दिने परिपूरक कार्य पाठ्यपुस्तकले गरेको हुन्छ । अतः पाठ्यक्रमले तोकेको विषयवस्तुहरु पाठ्यपुस्तकभित्र समावेश गरिएको हुन्छ । यसरी पाठ्यक्रम अनुरूप निर्माण भएका पाठ्यपुस्तकले नै समाजलाई गतिशील, समयसापेक्ष तथा आधुनिकतातर्फ मार्गनिर्देश गर्ने हुनाले पाठ्यपुस्तकका प्राज्ञिक पक्षका विषयवस्तुहरु पनि त्यत्तिकै सान्दर्भिक हुनु जरुरी पर्दछ । विविधताले युक्त हाम्रो देश नेपाल अनेकतामा एकताका विशेषतालाई आत्मसाथ गर्दै जनआन्दोलन पछि पुनः स्थापित प्रजातान्त्रिक नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाललाई बहुसाँस्कृतिक, बहुभाषिक भनेको छ । नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ ले नेपाली भाषालाई राष्ट्र भाषा र देश भित्र बोलिने अन्य सबै मातृभाषाहरुलाई राष्ट्रिय भाषाको मान्यता दिएर तिनको पहिचान, संरक्षण र विकासको प्रत्याभूति समेत दिएको छ । यस संविधानको भाषाप्रति उदार भाषा नितिका कारण प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०४९ ले स्थानिय आवश्यकताका आधारमा प्राथमिक तहमा इच्छाधीन विषयको भाषा पाठ्यक्रम निर्माण गरी सोही बमोजिम भाषा पाठ्यपुस्तक निर्माण भएको तथा यसै गरी नेपालको आन्तरिक संविधान २०६३ पछि नेपालको संविधान २०७२ ले दिएको संवैधानिक व्यवस्था तथा पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरका आधारभूत तहको पाठ्यक्रम २०६९ को संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप जिल्ला पाठ्यक्रम समन्वय समितिले मातृभाषामा आधारभूत तह (६-८) ले पाठ्यक्रम २०७३ तयार गरी सोही बमोजिम भाषा पाठ्यपुस्तक याक्थुङ् पान्दाङ् याक्फा तुक्सी तयार गरिएको हो । विशेष गरी लिम्बूभाषी विद्यार्थीलाई केन्द्रित गरी तयार पारिएको उक्त पाठ्यपुस्तक दोस्रो भाषा सिक्न चाहने सबैलाई उपयुक्त नै छ ।

यसरी मानक भाषा पान्थरे भाषीका अनुरूप लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक निर्माण समिति पाँचथरले प्रकाशन पाठ्यपुस्तक नै याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तक हो । आधारभूत तहको कक्षा ६ मा अध्ययन गर्न तयार गरिएको याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तक वि.सं. २०७४ सालमा प्रकाशन गरिएको पाठ्यपुस्तकलाई आधारमानी विश्लेषण गरिएको छ । कक्षा ६ को अन्त्यमा हासिल हुने सिकाइ उपलब्धिहरु विभिन्न पाठ्यक्षेत्र अन्तर्गत राखिएका छन् । पाठ्यक्रम अनुसार (लक्-१ याक्थुङ् पा:न् नु साक्थिम्) भाग १ लिम्बू भाषा र संस्कृतिमा ५८ वटा भाषिक सिकाइ उपलब्धिहरु समावेश छन् भने विभिन्न विधा र अन्य विषय क्षेत्रका विषयवस्तुगत २३ वटा एकाइहरु राखिएको छ ।

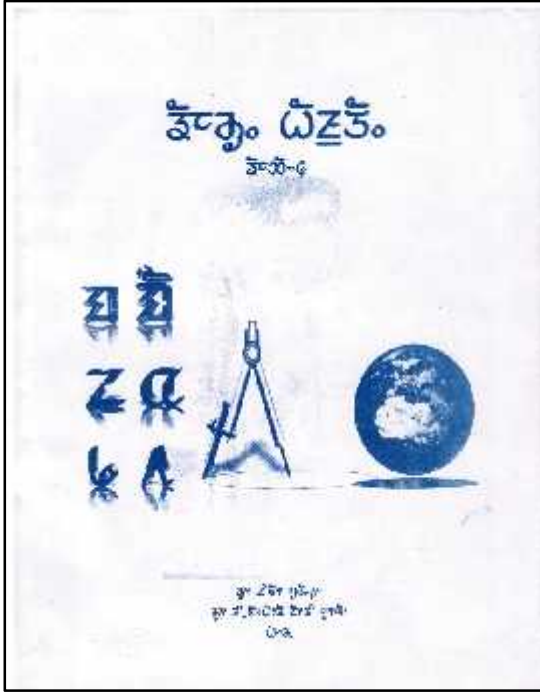
४.२ बाह्य (भौतिक) आधारमा याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण

भाषा पाठ्यपुस्तकको बाहिरी स्वरूप, बनोट, अक्षरका ठाउँ छोडाइ, छपाइ, बँधाइ, कागजको स्तर, मूल्य, सुलभता आदिलाई बाह्य वा भौतिक आधारहरु भनिन्छ । सामान्यतया विद्यार्थीलाई बाहिरी आवरणले आकर्षण गर्दछ । अतः भाषा पाठ्यपुस्तकको आन्तरिक पक्षहरु जति महत्वपूर्ण हुन्छन् त्यति नै भौतिक आधारहरुले पनि महत्व राख्ने भएकाले विश्लेषण गरिएको छ । लिम्बू भाषाको भाषा पाठ्यपुस्तक याक्थुङ् पान्दाङ् कक्षा-६(२०७४) प्रकाशनलाई आधारमानी निम्न आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।

४.२.१ बनोट

बनोट भन्नाले आकर्षक आवरण र आकार प्रकारलाई मानिन्छ । पाठ्यपुस्तकको आवरणले समग्र पाठ्यपुस्तकलाई सुरक्षा प्रदान गरेको हुन्छ । यसको आवरण पृष्ठ बाक्लो, बलियो, रङ्गीन र भाषा पाठ्यपुस्तकको प्रकृति झल्कने गरी रङ्गीन आकर्षक चित्रहरु कलात्मक ढङ्गले राखिएको हुनुपर्छ ।

४.१ आवरण चित्र

स्रोत : याक्थुड पान्दाड कक्षा ६, २०७४

याक्थुड पान्दाड पाठ्यपुस्तकको आवरण पृष्ठ सेतो रङ्गको पृष्ठभूमिमा शीर्षभागमा निलो मसीले लिम्बू भाषा लिपिमा याक्थुड पान्दाड र मुनी पट्टि केही सानो अक्षरमा याक्फा तुक्सी लेखिएको छ । पृष्ठभूमिमा निलो रङ्गमा एउटा पृथ्वीको चित्र, गणितीय कम्पास, लिम्बू लिपीका स्वरवर्ण अ, आ व्यञ्जन वर्णको क, ख र अङ्क १, २ तथा पृष्ठभूमिमा अत्यन्तै मधुरो अस्पष्ट रूपमा यस लिम्बू भाषा लिपीका विकासकर्ता श्रीजङ्गाको चित्र रहेको छ । अन्त्य भागमा सानो अक्षरमा लिम्बू लिपीमा थुम् निछाम् सुहाड्युक् थुम् नित्छाम्पोना काम्हि चुम्भो पान्थर प्रकाशकको नाम राखिएको देखिन्छ । आवरणको पछाडी नेपालको निसाना छाप र प्रकाशकको नाम रहेको देखिन्छ । समग्रमा यस भाषा पाठ्यपुस्तकको गाता बलियो भएतापनि स्तरीय पानी पत्रले नमोडिएको आवरण पृष्ठ आर्कषक र रङ्गिन नभएको अस्पष्ट र पाठ्यपुस्तकको प्रकृति मध्यम भल्काउने तथा विद्यार्थीलाई पढ्नको लागि तत्काल आकर्षण गर्न भने सकेको छैन । यस भाषापाठ्यपुस्तकको आकारको लम्बाई २६ से.मी. र चौडाइ २० से.मी. तथा पृष्ठ सङ्ख्या १८७+१५ रहेकाले यस भाषा पाठ्यपुस्तक मापदण्ड बाहिर प्रकाशन भएको पाइन्छ ।

४.२.२ अक्षर आकार र ठाउँ छोडाइ

याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिएको अक्षरको आकार १४/१६ प्वाइन्ट सम्म रहेको देखिन्छ । पाठ्यपुस्तकमा शीर्षक २२ प्वाइन्ट, उपशीर्षक १८ प्वाइन्ट र आवश्यकता अनुसार राखिएता पनि एकाइ, भागका अक्षरहरू आवश्यकता अनुसार नभई साना अक्षर राखिएको देखिन्छ । अक्षरहरूको ठाउँ छोडाइ १ स्पेसमा रहेको छ । अनुच्छेद अनुच्छेद १.५ भएतापनि सबै ठाउँमा एकरूपता देखिदैन । पृष्ठको दायाँ बायाँ, तल माथिको ठाउँ छोडाइमा एकरूपता नभई सेटिङ नमिलेको देखिन्छ । तसर्थ यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिएको अक्षर आकार, शीर्षक, उपशीर्षक उपयुक्त देखिएतापनि एकाइ, भागका अक्षरहरू, अनुच्छेद अनुच्छेदको ठाउँ छोडाई र पृष्ठको दायाँ बायाँ, तलमाथिको ठाउँ छोडाइमा एकरूपता नदेखिएकाले सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.२.३ छपाइ र बँधाइ

पाठ्यपुस्तक मुद्रण छपाइका लागि नउड्ने र नफूल्ने मसी राम्रो मानिएभैं प्रस्तुत याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकमा पनि सोहीअनुसार मसीको छपाइ पाइएको छ । तल्ला कक्षाहरूमा अर्थात् प्राथमिक तहमा प्रायः कालो, नीलो, रातो, हरियो मसीले छपाइ गरिएको उपयुक्त मानिन्छ । यस पुस्तकमा गाढा कालो मसीको प्रयोग गरेको पाइन्छ । शीर्षक उपशीर्षकलाई बढी कम गाढाको प्रयोग गरिएतापनि विधा सङ्केतहरूलाई गाढा पारिएको देखिदैन । समग्रमा यस पाठ्यपुस्तकका लागि प्रयोग भएको मसी र छपाई उपयुक्त नै देखिन्छ ।

भाषा पाठ्यपुस्तकको बँधाइ मजबुद हुनुपर्दछ । यस भाषापाठ्यपुस्तकको बँधाइ दुई ठाउँमा बलियो स्टेपिन लगाइएको गम तथा फेबिकलले बलियो पारी पानालाई राम्ररी पल्टाउन मिल्ने गरी सिलाई बँधाई गरेको देखिन्छ, तसर्थ यस भाषा पाठ्यपुस्तक छपाई र बँधाइका दृष्टिले उपयुक्त र प्रभावकारी देखिन्छ ।

४.२.४ कागजको स्तर

कागजको स्तरले पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारीता निर्धारण गर्ने भएकाले सेतो, सफा, चिल्लो र बाक्लो कागजको प्रयोगले भाषा पाठ्यपुस्तक प्रभावकारी बन्छ । यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा भित्री प्रयोग भएको कागज सेतो, सफा, सामान्य चिल्लो र मध्यम कागजको

प्रयोग गरेको देखिन्छ । तसर्थ यस पाठ्यपुस्तकको कागजको स्तर उपयुक्त नै देखिन्छ । पाठ्यपुस्तकको भित्री कागजको पाना कम्तिमा ६० ग्राम हुनुपर्दछ । प्रस्तुत भाषा पाठ्यपुस्तकमा भित्री प्रयोग भएको कागज आवश्यक मात्रामा सफा, चिल्लो नभएर फुस्रो, कमसल कागजको प्रयोग गरिएको पाइन्छ । पाठ्यपुस्तकको पाना कागजको तौल ६० ग्राम भएकाले मध्यम देखिन्छ । पाठ्यपुस्तकको कागज स्तरीय नभएकाले यस तर्फ ध्यान दिन आवश्यक रहेको छ ।

४.२.५ मूल्य

पुस्तकमा राखिएको मूल्यको पनि पाठ्यपुस्तक र विद्यार्थीहरूको निकटतालाई प्रभाव पार्दछ । अतः यस कुरालाई ध्यानमा राखेर मूल्य निर्धारण गर्नुपर्छ । समय-सापेक्ष उपयोग गरिएको सामग्रीहरूको आधारमा वैज्ञानिक रूपले मूल्य तोकिनु राम्रो मानिन्छ । याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकको मूल्य राखिएको छैन ।

४.२.६ सुलभता

सम्पूर्ण प्रयोगकर्ताले सजिलै प्राप्त गर्ने अवस्थालाई सुलभता भनिन्छ । याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकलाई पनि अनिवार्य पुस्तकहरूसँगै छपाइ तथा प्रकाशन र वितरण गरी उपलब्ध गराउने अवस्था रहेको पाइन्छ ।

४.२.७ विषयसूची

विषयसूचीले पाठ्यक्रमका निर्दिष्ट उपलब्धिहरू हासिल गर्नका लागि राखिएको विविध विधा तथा विषयवस्तुहरूको सूचीलाई बुझाउँछ । कुन पृष्ठमा कुन पाठको प्रस्तुति रहेको पूर्व जानकारी विषयसूचीले सङ्केत गरेको हुन्छ । कक्षा-चारको आनिपानको विषयसूची निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

४.२.७.१ विषयसूचीका शीर्षकहरु

थामिड

लक-१ : याक्थुड् पाःन् नु साक्थिम्

कुम्मायक् नु कुस्सायक्-१/सुम्हा? लुङ्-४/मुन्धुम-७/ माङ्घः-१०/खाहुन्-१३/के
साम्-१७/हाक्पाच्या-२०/ख्याली-२३/पालाम्-२५/नुवाप्मा-२७/ना? सिङ् साप्पेलि-२९/लोभे
इङ्सक्-३१/थक्लादिम् इङ्सक्-३३/नोगेन इङ्सक्-३५/सिमेरि इङ्सक्-३७/एस्.एम.एस-
३९/साम्भे? इङ्-४१/याक्थुड् येले य येन्जिरि-४३/पान्छेक्वा ओगाप-४८/फाल्गुनन्द-
५०/चासोक् तङ्नाम्-५३/वलिहाड तङ्नाम्-५४/कक्फेक्वा तङ्नाम्-५८/यक्वातङ्नाम्-
६१/सिसेक्पा तङ्नाम्-६३/ता?जेडः६५/पाङ्वाइ?ला-६८/खेदा? निङ्भेक्वा फेजा?-७७/या?
लाङ्-७९/केलाङ्-८२/मुन्धुम् इसिक् इक्सारेन् कुवोःङ्-८६/साम्मि?ला हिनि? निङ्वा?
मिदुगेम्मिन्नो-८९, थोलि-९१/सुम्-९४/खेदा? उचिकाल्ले आन्जानेन्-९८/करङ्गाङ्गा-
१०२/साम्जुलुङ्वा इङ्-१०४/मिङ्घोम् साप्पेलि साप्तङ्गला-१०६/ येमनिमि-१०९/मेल्लुड
निमि-१११/लोर् नु फोर्-११३/चइत् नु तिकत्-११५

लक-२ खेयड् नु लगाच्चिक

खेयड्रेन निसुम् नु येक्पा ११८/याक्थुड् सुवाड्रेन था? युदिम्बा खेयडहा?-१२०/हु?
मुनेत्तेन निसुम् नु येक्पा-१२२/याम्जोवा काप्मिबा इङ्बो पुन्देन्हा?-१२४/खेयड्रेन निसुम् नु
येक्पा-१२६/खेयड्निबा चोहा?-१२६/खेयड-१२८/चप्या ओलेन्सि चोक्मा थिम-१२९ सिङ्बोत्
लुङ्बोत् रेन् येक्पा या हिम् ओगाप्-१३१/नेत्त नु कुभ नेत्त लगाच्चिरेन् निसुम्-१३३,
चसिक्इत्तारेन् निसुम् नु चाहानिम्-१३५, तागा नु मेख्खी कुदः-१३६, यक्पुङ्मिबा लगाच्चिरेन
निसुम् नु येक्पा-१३७/कुभा? था? युदिम्बा लगाच्चिरेन् थाम्बक्खा? नु थिक्सिक्खा?-
१३८/कोःयोम्बा लगाच्चिरेन निसुम् नु ओगाप्-१४२/हिम्मिबा ओगाप केबोड्वा च्वात् साम्बे
ओगाप्-१४३/हिम्सिगाङ् ओगाप केबोड्वा कायेम्मिबा सामाहा-१४७

लक्-३ साप्चा

उसुवा पाङ्जेन-१५२/कुगो-१५३/कुओत-१६४/साम्बे-१५६/फप्या-१५७/इङ्घन् नु
मेन्निङ्घन्-१५९/कुभा? ओधक्मिबा काप्सिवाहा?-१६१/थक्साहा?नु सिङ्गलन्हा?रेन् कुसेन-

१६३/सिड्बुड्ले वे? वे? कुलक्हा?रेन् कुबोड् नु याम्बक्-१६५/सावान्दिम-१६६/इक्सारेन्
पाखालेखाड्बा कुबोड्-१६७/वानाम नु कल्ले नाधिम् चोगुवा फप्याहा?-१६८/नाम् सयड् नु
कल्ले क्युयासिड्बादाड्हा?-१६९

लक्-४ खानिःत्

साप् खानिन्नीबा सामाहा?-१७२/साप् नु तुड्-१७४/कुजोक्साप् थिम्-१७५/फुम्
खानिन्-१७६/खेक्पा नु खान्देम्पक्-१७८/नया नु कुघेक्-१८३/कुहाफम् हन्-१८४/सक्
खानिन्वा तर्का-१८५/थेक् खानिन्-१८६/मेम्पान्-१८७

विषयसूचीले त्यस पुस्तकभित्र समावेश भएका विषयवस्तुहरुको जानकारी प्राप्त हुन्छ । भाषा पाठ्यपुस्तकभित्र रहेका विविध विधा तथा अन्य विषय क्षेत्रका विषयवस्तुबाट भाषिक सीप तथा शब्दभण्डार विकासको अपेक्षा राखिएको हुन्छ । कुनै पनि पाठ्यपुस्तकमा रहेका पाठहरुको क्रम तथा विवरण, पृष्ठ सङ्ख्या स्पष्ट विषयसूचीले भल्काउँछ । यस पाठ्यपुस्तकको विषयसूचीमा भाग सङ्ख्या भागको नाम र त्यस भित्र रहेको पाठ्यांशहरुको नाम र पृष्ठ सङ्ख्या उल्लेख छ । विषयसूचीले कम्तिमा कुन पाठ कनु विधामा, कुन पृष्ठदेखि कति पृष्ठ सम्म, एकाइ, पाठ सङ्ख्याको उल्लेख हुनु पर्नेमा नभएकाले सच्याइ व्यवस्थित गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.१ पाठ्यपुस्तकको भौतिक पक्षसँग सम्बन्धित शिक्षकको धारणा तालिका

क्र.स.	आधारहरु	प्रतिक्रिया	
		ठीक छ	ठीक छैन
१	पाठ्यवस्तु भल्किने आवरण पृष्ठ	५०%	५०%
२	पाठ्यपुस्तकको आकार	६०%	४०%
३	बँधाइको स्तर	८०%	२०%
४	छपाइको स्तर	७०%	३०%
५	शब्द-शब्द र अनुच्छेदहरुको ठाउँ छोडाइ	७०%	३०%
६	अक्षरआकार	७०%	३०%
७	कागजको स्तर	८०%	२०%
८	मूल्य	-	-
९	सर्वसुलभता	९०%	१०%
१०	विषयसूची	५०%	५०%

विद्यालय सङ्ख्या :-३, शिक्षक सङ्ख्या :-५

स्रोत :स्थलगत सर्वेक्षण, २०७५

पाठ्यपुस्तकको बाह्य पक्षहरुको विश्लेषण गर्ने क्रममा सम्बन्धित विषय शिक्षकहरुको धारणालाई आधार मान्दा पाठ्यवस्तुको आवरण पृष्ठ, विषयसूची, आकार शब्द र अनुच्छेदहरुको ठाउँ छोडाइ, अक्षराकार र कागजको स्तरमा विशेष सुधार गर्नुपर्ने देखिएको छ । यस बाहेकका अन्य पक्षहरु उपयुक्तता नै रहेको छ । भौतिक पक्षसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण आधारहरुको सैद्धान्तिक पक्षलाई समेत व्यवहारिक रुपमा समेट्न सकिएको खण्डमा मात्र बाह्य पक्षले सफलता मानिएको तसर्थ त्यस पक्षतिर ध्यान केन्द्रित गरिएको छ ।

४.३ सारांश

भाषा पाठ्यपुस्तकको उपयुक्तताको पहिचान पनि त्यसका गुणका आधारमा मात्र गर्न सकिन्छ । कुन पाठ्यपुस्तक उपयुक्त छ र कुन पाठ्यपुस्तक अनुपयुक्त छ भन्ने कुरा भाषा पाठ्यपुस्तकका विशेषताहरुको विश्लेषणबाट गर्न सकिन्छ । अतः विश्लेषणको प्रमुख एउटा आधार बाह्य, परिधीय तथा भौतिक पक्षलाई लिन सकिन्छ । प्रस्तुत याक्युड् पान्दाइलाई भौतिक आधारहरु, अक्षर आकार र ठाउँ छोडाइ, छपाइ र बँधाइ, कागजको स्तर, मूल्य, सुलभता र विषयसूचीलाई मानिएको हो । यस पाठ्यपुस्तक पुस्तक आकार,

ठाउँ छोडाइ, छपाइ, सुलभताका आधारमा ठिकै भए पनि अन्य आधारहरूमा सुधार गर्नुपर्ने विश्लेषणबाट निष्कर्ष निकालिएको छ ।

४.४ आन्तरिक तथा प्राज्ञिक आधारमा याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण

४.४.१ विषयवस्तु वा पाठ्यवस्तु

भाषापाठ्यक्रममा समावेश गरिने समावेश गरिने विभिन्न विधा, एकाइ वा पाठनै विषयवस्तु हो । विद्यार्थीहरूले पढेर सिक्नुपर्ने कुरा अथवा कार्यकलापहरू सहभागी भएर हासिल गर्नुपर्ने बोध र अभिव्यक्तिगत सीप स्रोतनै पाठ्यवस्तु हो । सामान्यतया विषयवस्तु भन्नाले उद्देश्य प्राप्तिका लागि प्रदान गरिने ज्ञान, सीप तथा धारणाको सामञ्जस्यतालाई पाठ्यवस्तु भनिन्छ । विषयवस्तुहरूले सिकारुमा राष्ट्रिय एकता, सार्वभौमिकता, प्रजातान्त्रिक मूल्य मान्यता अनुकूल भावना विकास गराउने इमान्दारिता, नैतिकता, स्वावलम्बन जस्ता गुणहरूको विकास गराउँदै जीवनयापनका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र धारणा हासिल गराउने हुनु पर्छ । पाठ्यक्रमको उद्देश्य पनि सिकाइको स्तर, क्षमता उमेर, आवश्यकता, रचनात्मकता, आदि पक्षलाई ध्यान दिँदै विषयवस्तुको चयनमा समयसापेक्ष एवम् युगानुकूल व्यावहारिक र रोचकतालाई आधार मानिएको हुन्छ ।

प्रस्तुत कक्षा छ मा इच्छाधिन विषयका रूपमा निर्मित भाषा पाठ्यपुस्तक याक्थुङ् पान्दाङ्मा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरू मूलतः सामाजिक, साँस्कृतिक, नैतिक, कलात्मक, प्राकृतिक वातावरणिय, विज्ञान, गणितीय र व्यवसायिक प्रवृत्तिका छन् । यस पाठ्यपुस्तकमा साहित्यका विधाहरूका साथै विविध विषयक्षेत्रका पाठ्य वस्तुहरूलाई समावेश गरिएको छ । यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा विषयवस्तुहरूलाई चार भागमा विभाजन गरिएको छ । भाग १ लिम्बूभाषा र संस्कृति (लक-१ : याक्थुङ् पाःन् नु साक्थिम्) मा साहित्यको विधाहरू मुन्धुम, माङ्घः, प्रबन्ध/निबन्ध, कथा, जीवनी, चिठी, रूपक र कविता समाविष्ट छन् । भाग २ पेशा र प्रविधि (लक-२ खेयङ् नु लागाप्चिक) मा पेशा र प्रविधि क्षेत्रका विषयवस्तुहरू समावेश गरिएका छन् । भाग-३ (लक् ३ साप्चा) मा विज्ञान क्षेत्रका विषयवस्तुहरू समावेश गरिएका छन् । अन्तिम भाग ४ गणित (लक् ४ खानीःत्) मा दैनिक जीवनयापन गर्ने क्रममा आवश्यक पर्ने गणितीय समस्याहरूलाई समाधान गर्न सक्ने खालका विषयवस्तुहरू समावेश गरिएका छन् । यसरी भाषिक सीपको विकास गराउनका साथै भाषा संस्कृतिको संरक्षण र दैनिक जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूसँग सामान्जस्य हुन सक्नका लागि विभिन्न पेशा र

प्रविधि, विज्ञान र गणितीय कुराहरु समावेश गरी भाषा शिक्षणलाई थप प्रभावकारी बनाउन ध्यान दिएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिएको पहिलो लक् १ याक्थुङ् पाःन् नु साक्थिम्को थिक्सिङ् १ मा साम्योमिवा नु साप्मुन्धुम्मिवा तेन्हा? पाठ अन्तर्गत कुम्मायक् नु कुस्सायक् शीर्षकको प्रबन्ध रहेको छ । यस प्रबन्धमा कुम्मायक् नु कुस्सायक् लिम्बू मुन्धुम अनुसार लिम्बू समुदायको आराध्यदेवि युमा साम्माङ्को उत्पत्तिको इतिहास जोडिएको देवस्थल भएकाले यहाँ पूर्ण आस्था र श्रद्धाका साथ पूजा गरे मनोकामना पूरा हुने जनविश्वास रहेकाले हजारौँ भक्तजनहरु तीन वर्षमा लाग्ने त्रिशाली मेलामा पूजा गर्ने आउने भएकाले यसको ऐतिहासिक तथा धार्मिक महत्व रहेको देखाइएको छ । सुम्हा?लुङ् प्रबन्ध पाठमा यसको ऐतिहासिक महत्वका साथै अहिले आएर सुम्हा?लुङ्मा पूर्ण आस्था र श्रद्धाका साथ भाकल पुजा गरे मनोकामना पूरा हुने जनविश्वास भएकाले यस स्थानको ऐतिहासिक तथा धार्मिक दृष्टिले महत्वपूर्ण रहेको देखाइएको छ । यसैगरी थिक्सिङ् २ मा मुन्धुम नु माङ्घः अन्तर्गत नेत्ति फुङ्पोक्मा मुन्धुम् पाठमा लिम्बू समुदायमा प्रयोगमा पाइने फुलहरुको प्रतिकको वर्णन गरिएको छ । माङ्घः पाठमा लिम्बू समुदायमा पूजिने विभिन्न देवी देउताका विभिन्न पूजाहरु फेदङ्मा, येवा, येमा र अहिले माङ्घसावाले पुस्तक हेरेर पनि पुजा गर्ने चलन रहेको कुरा साथै माङ्घको उदाहरण दिएको छ । खाहुन् कवितामा हामीले आफ्नो भाषा, संस्कृति, पहिचानलाई जोगाउन सक्थौँ भने मात्र हाम्रो अस्तित्व रहन्छ । सुविचारले मात्र अगाडि बढ्न सकिन्छ भन्ने सन्देश दिएको छ ।

थिक्सिङ्-३ मा साम्लोहा? रहेको छ । केसाम् गीतमा लिम्बू संस्कृतिको च्याबुङ् नाचका गाइने के साम् दिइएको छ । हाक्पाच्या विभिन्न शुभ कार्य, बिहे आदिमा गाइने चलन रहेको छ । दुःखको काममा पनि सुद्धाई भए सकेपछि फेरी यस्तो दुःख नआओस् भनि हाक्पाच्या गाउने चलन रहेको छ । यसमा हाक्पाच्याको परिचय सहित उदाहरण दिइएको छ । ख्यालि पाठमा लिम्बू समुदायको युवायुवती, बुढाबुढी सबैले प्रश्न उत्तरको ढाँचामा गाउने लिम्बू मिठो गीत हो । यस पाठमा ख्यालीको परिचय र संरचनात्मक परिचय दिई उदाहरण समेत दिएको छ । यस ख्यालीबाट हामी सबै एक जुट भइ हाम्रो सदियौँदेखि चली आएका संस्कृतिलाई जोगाऔँ भन्ने सन्देश दिन खोजेको छ । पालाम्पाठमा पालाम सम्बन्ध नलाग्ने केटा वा केटीहरु हात समातेर दुःख, सुःख र जीवनका कुराहरु गीतिलयमा गाउनु नै पालाम

हो भन्दै परिचय दिइएको छ । नुवाप्पा पाठमा बच्चालाई सुताउन गाइने लोरी मार्फत आजका हरेक बच्चाहरुलाई आ-आफ्नो अभिभावकहरुले पूर्ण जिम्मेवारी पूरा गर्ने छन् भनी भरोसा दिलाइएको छ ।

थिक्सिङ्-४ मा सक्इङ्घड नु एस.एम.एस. पाठमा विभिन्न चिठी तथा एस.एम.एस लेखन र पढ्न सिकाइएको छ । ना?सिङ् साप्पेली पाठमा कार्यालयीय चिठी अन्तर्गत विदाको निवेदन राखिएको छ । लाभे इङ्सक् पाठमा शुभ विवाहको निमन्त्रण पत्र लेखन सीपको विकास गरिएको छ । थक्लादिम् इङ्सक् पाठमा पारिवारिक चिठी लेखन सक्ने उद्देश्य राखिएको छ । नोगेन् इङ्सक् पाठमा साथीलाई चासो:क् तङ्नाममा लगेकोमा साथीलाई धन्यवाद पत्र लेखिएको छ । सिमेरिङ् इङ्सक् शीर्षकमा समवेदना पत्र लेखन सिकाइएको छ । एस.एम.एस शीर्षकमा मोबाइल (तङ्) बाट एस.एम.एस हेर्न र पठाउने तरिका दिएको छ । साम्भे? इङ् (तङ्, मङ्, लङ्) पाठमा आधुनिक प्रविधि नेट र कम्प्युटरको प्रयोगबाट इमेल हेर्नु तथा पठाउने तरिका दिइएको छ ।

थिक्सिङ्-५ याक्थुङ् येले येन्जिरि नु पा: न्छे:क्वा ओगाप् पाठमा लिम्बू पात्रो र शब्दकोशको प्रयोगको बारेमा दिइएको छ । याक्थुङ् येले येन्जिरि पाठमा लिम्बू पात्रोको जानकारीका साथै बार, महिना, दिन, अधिक वर्षका साथै पात्रो प्रयोगको बारेमा जानकारी दिइएको छ । पा: न्छे:क्वा ओगाप् पाठमा शब्द कोषको प्रयोग गर्ने तरिका सिकाइएको छ ।

थिक्सिङ्-६ थक्सुम् जीवनी अन्तर्गत फाल्गुनन्द राखिएको छ । लिम्बू समुदायको लागि ऐतिहासिक प्रसिद्ध व्यक्तित्व पद प्रदर्शक फाल्गुनन्दको महान कार्यहरुको व्याख्या गरिएको छ ।

थिक्सिङ्-७ याक्थुङ् तङ्नाम्हा? एकाइमा लिम्बू समुदायका पर्वहरुको चर्चा गरिएको छ । चासोक् तङ्नाम् पाठमा लिम्बू समुदायले मनाउने चासोक् तङ्नाम् अर्थात न्वागी पूजामा विभिन्न देवी देवताको पूजा गरी विभिन्न परिकार बनाइ सिबेरा याक्थुङ्कमालाई मानवहितको लागी आभार व्यक्त गर्दै तागेरा निङ्वाफुङ् माङ् सँगै प्रथममा उनलाई पाकेका बाली तथा अन्नका प्रसादहरु चढाउने चलन रहेको छ । चासोक् तङ्नाम्ले साँस्कृतिक र सामाजिक महत्व बोकेकाले गर्दा लिम्बू जनजीवनमा यसको महत्वपूर्ण र अभिच्छिन्न सम्बन्ध देखाइएको छ । बलिहाङ् तङ्नाम पाठमा लिम्बू समुदायको बलिहाङ् तङ्नाम कसरी सुरुवात भएको हो भन्ने वर्णन गरिएको छ । राज बलिहाङ्ले आफू मर्ने कुरा सम्पूर्ण

प्रजाहरुलाई सुनाएपछि सबै भाव विह्वल भए । त्यसपछि राजाले एउटा उपाय छ भनी सम्पूर्णलाई निड्वा माङ्को पुजा आरधना गर्‍यो भने म बाँच्न सक्छु भनेछन् त्यसपछि सम्पूर्ण प्रजाहरुले सोही बमोजिम गरेपछि बलिहाड बाँचे छन् । ततः पश्चात् बलिहाडले 'तेत्आसिरो', 'नाम्लिङ्गेन्' भनेर सबैलाई समूहमा विभाजन भएर गाउँ ठाउँमा गएर सुनाउनु भनेछन् । त्यस समयबाट नै बलिहाड तङ्नाम मनाउने प्रचलन लिम्बू समुदायमा रहेकाले यसको महत्व देखाइएको छ । कक्फेवा तङ्नाम् प्रबन्धमा कक्फेवा तङ्नाम् येले सम्बत्कारुपमा मनाउने चलन रहेको छ । यस पर्वमा कन्दमुलहरु खाई आउने वर्षमा रोग, व्यादी नलागोस भनी ज्यानलाई सु-स्वास्थ्य राख्न नयाँ वर्षको पहिलो दिन नुहाइ धुवाइ गरेर काँचो तरुल खाई आउने नयाँ वर्षमा सबै सुस्वास्थ्य रहनु र सफलता मिलोस भनी मनाइने भएकाले लिम्बू समुदायमा यसको महत्व देखाइएको छ । यक्वा तङ्नाम् प्रबन्धमा यस तङ्नाम्मा पुजा गर्दा बाली लगाउँदा ब्रज नपरोस, रोग नउब्जियोस, खडेरी नलागोस, अमृतमय अन्न उम्रने पानी परोस भनी यस यक्वा पूजा गर्ने चलन रही आएको छ । सिसेक्वा तङ्नाम पाठमा लिम्बू समुदायले मनाउने सिसेक्वा तङ्नाम् (साउने संग्राती) का दिन सम्पूर्ण फलेफुलेका फलफुल ल्याई बाबियोको डोरीमा उनी ढोकामा टाँगी बेलुका लिम्बू समुदायका बच्चा, युवायुवती, बुढापाकाहरुले समेत नाङ्लो ढटाउँदै अनिकाल जा, सकाल आइज भन्ने भावमा दुःख, पिडा र अनिकालाई खेदाई सुख शान्तीको कामना यस पर्वमा गरिने देखाइएको छ ।

थिक्सिङ्-८मा ता?जेङ्, पाङ्वाइला नु खेदा?विधाहरु रहेको छन् । ता?जेङ् पाठमा लब्रेकुटीको बारेमा चर्चा गरिएको छ । सेमी शीर्षकमा नाटक रहेको छ । निङ्फेक्वा फेजा? कथामा सिरुपाते खुकुरीको कथालाई जोडेर बल भन्दा बुद्धि ठूलो हुन्छ भन्ने सन्देश दिन खोजिएको छ ।

थिक्सिङ्-९ लाङ्मा लिम्बू समुदायको नाचहरु राखिएको छ । या?लाक्मा पाठमा या? विभिन्न शुभकार्यहरुमा साइनो नलाग्ने केटा केटीहरूसँग नाच्ने लिम्बू समुदायको पालम्बाट प्रश्न र उत्तर दिई नाच्ने एउटा नाच हो । यसले हाम्रो परम्परा र संस्कृतिको जर्गेना गर्नमा मद्दत गरेकोले यसको संरक्षण तर्फ विकास गर्नु पर्ने देखाइएको छ । केलाङ् शीर्षकमा लिम्बू समुदायको प्रचलित धान नाच सम्बन्धी वर्णन गरिएको छ । केलाङ् नाच्दा केसाम सँगसँगै

गाएर नाचिन्छ । यो नाच विभिन्न शुभ कार्य, पुजा गर्दा नाच्ने लिम्बू समुदायमा परम्परा चलिआएको नाँच रहेको देखाइएको छ ।

थिक्सिङ् -१० मुन्धुम् इसिक इक्सारे कुबोःङ् पाठमा पृथ्वीको उत्पत्ति अगाडि विश्व ब्रमाण्ड खाली रहेकोमा निड्वाफुङ्माङ्ले सृष्टि गरेका हुन भन्ने वर्णन गरिएको छ ।

थिक्सिङ्-११ मा साम्मिलाहरु दिइएको छ । हिनि? निड्वा?मेदुगेम्मिनो कवितामा सम्पूर्ण युवा युवतीहरुलाई आफ्नो भाषा संस्कृति, रीतिरीवाज र मातृभूमिलाई कहिल्यै नभुलौं, यसको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा एक भई जुटौं भन्ने सन्देश दिइएको छ । थोली कवितामा ऐतिहासिक लिम्बूनी युवतीको रूपमा थोलीको वर्णन गर्दै हामी सम्पूर्णले हाम्रो जातिगत परम्परालाई संरक्षण तथा विकास गर्दै अघि बढ्नुपर्छ, हाम्रो संस्कृति र परम्परालाई जोगाउनुपर्छ भन्ने सन्देश दिन खोजेको छ । कुसङ् खाजोड निबन्धमा हामीले जीवनका हरेक मोडहरुमा सकारात्मक नयाँ कार्यहरु गर्न सक्नुपर्छ भन्ने सन्देश दिन खोजेका छन् । उजिकाल्ले आन्जानेन् कथामा हामीले कहिल्यै पनि बालबालिकाहरुलाई डर देखाउन नहुने यसले उनीहरुको मनोविज्ञानमा असर पर्ने हुनाले सफलताको शिखर चुम्नको लागि असमर्थ बन्न पुग्छन्, त्यसैले हामीले उनीहरुलाई सकारात्मक विचारहरुमात्र दिई बालबालिकाहरुको सवाङ्गीर्ण विकास गराउनुपर्छ भन्ने सन्देश दिन खोजिएको छ । करङ्कङ्गा पाठमा फेदाङ्मा यम्बा वि सिक्साम्बा यम्बा? भन्ने शीर्षकमा वादविवाद गराई फेदाङ्मा भनेको सम्पूर्ण लिम्बू भाषा संस्कृति र मुन्धुमको ज्ञाता तथा सिक्साम्बा आफै जलेर अरुलाई ज्योति छन्ने दिप जस्तै हो भनेर दुवैको बराबर महत्व देखाइएको छ ।

थिक्सिङ्-१२ वे? था? साहा? अन्तर्गत साम्जुलुङ्वा इङ्, मिङ्घोम् साक्पेली साप्तङ्ला, येम निमी, मेल्लुङ्, निमी, लोरनुफोर र चङ्त् नु तिकत् पाठहरु राखिएको छ ।

लक्-२ खेयङ् लागाप्चिक् खण्डमा पेशा तथा प्रविधिहरुको वर्णन गरिएको छ । थिक्सिङ् १ खेयङ्धक् नित्छाम अन्तर्गत खेयङ्गेन निसुम् नु येक्पामा पेशाको परिचय दिई यसले व्यक्तिको आर्थिक समृद्धि हुन्छ । व्यक्ति, परिवार, समुदाय र राष्ट्रको विकासमा सहयोग पुग्ने देखाइएको छ । याक्थुङ् सुवाङ्गेन था? युदिम्बा खेयङ्हा? पाठमा लिम्बू जातिहरुको परम्परागत पेशा र खानाहरुको छोटकरीमा वर्णन गरिएको छ । हु? मुनेत्मा व्यक्तिले कुनै पनि पेशा र तालिम लिएमा जागिर गरी आर्थिक उपार्जन गर्न सकिन्छ भनी वर्णन गरिएको छ ।

थिक्सिड् २खेयड्रे निसुम् नु येक्पा पाठमा व्यवसायको परिचय र आवश्यकता दिइएको छ । खेयड्निबा साप्चोहा? रहेको छ । चप्या ओलेन्सि चोक्मा थिम पाठमा खानेकुरालाई सुकाएर सुख्खा बनाउने विधिको वर्णन गरिएको छ ।

थिक्सिड्-३युक्पुड्मिबा लागापिचक एकाइमा लिम्बू समुदायको परम्परागत विधिहरूको बारेमा वर्णन गरिएको छ । सिड्बोत् लुड्बोत् रेन् येक्पा या हिम् ओगाप्पाठमा स्थानीय विधिको परिचय दिई यसका आवश्यकताहरू देखाउँदै स्थानीय जडीबुटीहरूको प्रयोग तथा महत्वको वर्णन गरिएको छ । नेत्त नु कुभ अन्तर्गत नेत्त लगापिचरेन् निसुम् पाठमा सिलाई विधिको परिचय दिई यसमा प्रयोग हुने सामग्रीको वर्णन गरिएको छ । चसिक्इत्लारेन् निसुम् नु चाहानिम् पाठमा कपडा काट्ने तरिकाको बारेमा वर्णन गरिएको छ । तागा नु मेख्ली कुदः पाठमा मेख्ली र तागाको परिचय दिइएको छ । युक्पुड्मिबा लागापिचरेन निसुम् नु येक्पा पाठमा स्थानीय प्रविधिहरूको परिचय दिई यसको महत्वको दर्साइएको छ ।

थिक्सिड्-४ युक्पुड्मिबा लागापिचक् एकाइ अन्तर्गत कुभा? था? युदिम्बा लगापिचरेन् थाम्बक्खा? नु थिक्सिक्खा?पाठमा लिम्बू समुदायका स्थानीय प्रविधिहरूको कार्य र प्रयोगहरूको वर्णन गरिएको छ । कोःयेम्मिबा लगापिचरेन निसुम् नु ओगाप्म पाठमा आधुनिक प्रविधिहरूको परिचय र प्रयोग दिइएको छ । हिम्मिबा ओगाप केबोड्बा च्वात् साम्बे ओगाप् पाठमा घरमा प्रयोग हुने विद्युत्तिय सामग्रीको परिचय र प्रयोग दिइएको छ । हिम्सिगाड् ओगाप केबोड्बा कोयेम्मिबा सामाहा?पाठमा घर भित्र प्रयोग हुने आधुनिक सामग्रीहरूको परिचय दिई यसका प्रयोग दिइएको छ ।

लक्-३ साप्चा अन्तर्गत थिक्सिड् १ लोवाचिक साप्चा पाठमा सरल यन्त्रको परिचय र यसको प्रयोगको बारेमा व्याख्या गरिएको छ । कुगो पाठमा तापको परिचय दिइएको छ । कुओत्मा प्रकाशको परिचय दिई यसका स्रोतहरूको नाम दिइएको छ ।

थिक्सिड्-२ मा काम्सिड्वा साप्चा एकाइ अन्तर्गत फप्या पाठमा पदार्थको परिचय दिई यसका अवस्थाहरूको बारेमा वर्णन गरिएको छ । निड्घन् नु मेन्निड्घन् पाठमा धातु र अधातुको परिचय दिई उदाहरण दिइएको छ । कुभा? ओधक्मिबा काम्सिड्वाहा?पाठमा केही उपयोगी रसायनहरूका परिचय दिदैँ घरेलु रसायनको वर्णन गरिएको छ ।

थिक्सिड-३मा याम्बक्वा साप्चा अन्तर्गत थक्साहा? नु सिङ्लन्हा? रेन् कुसेन पाठमा जीव तथा विरुवाहरुको बीचको फरकको बारेमा चर्चा गरिएको छ । सङ्बुङ्गले वे? वे? कुलक्हा? रेन् कुबोङ्ग नु याम्बक् पाठमा विरुवाको विभिन्न भागको बनावोटको बारेमा चर्चा गरिएको छ । सावान्दिम : लिङ्सीङ्गपावा न् मेलिङ्सीङ्गवावा पाठमा प्रजननको परिचय दिदैँ मैथुनिक र अमैथुनिक प्रजनन् को वर्णन गरिएको छ ।

थिक्सिड- ४ पिन्दा नु हङ्गलिङ्ग साप्चा एकाइ अन्तर्गत इक्सारेन् पाखालेखाङ्गबा कुबोङ्ग पाठमा पृथ्वीको बाहिरी बनोटको वर्णन गरिएको छ । वानाम नु कल्ले नाधिम् चोगुवा फप्याहा? पाठमा मौसमलाई प्रभाव पार्ने तत्वहरुको बारेमा वर्णन गरिएको छ । नाम् सयङ्ग नु कल्ले कुयासिङ्गबादाङ्गहा?पाठमा सौर्य मण्डल र यसका उपग्रहहरुको परिचय दिइएको छ ।

लक्-४खानि:त् अन्तर्गत थिक्सिड १ मा साप् खानिन् रहेको छ । यसमा ज्यामितिय सामग्रीहरुको वर्णन गरिएको छ ।

थिक्सिड २ मा कुजोक्साप् थिम् पाठ राखिएको छ । थिक्सिड-३ मा खानिन् पाठमा गणितिय समस्याहरुलाई हल गर्न सिकाइएको छ । सक् खानिन्वा तर्का नु ताङ्गीरी शीर्षकमा विजिय अभिव्यञ्कको प्रयोग र समस्या समाधान गर्ने तरिकाको बारेमा वर्णन गरिएको छ ।

निष्कर्षत:कुनै पनि भाषा पाठ्यपुस्तकहरु सम्बन्धित विषयका पाठ्यक्रमका उद्देश्य अनुरूप तयार गरिएका हुन्छन् (पौडेल, २०७३ पृ : २६३) । भाषा पाठ्यक्रममा विषय विचमा वस्तु राख्ने विविध विषय क्षेत्रबाट लिइएका हुन्छन् (पौडेल, २०७३ पृ : २२८) । भाषा पाठ्यपुस्तक सम्बन्धित तह र कक्षाको भाषा पाठ्यक्रम अनुरूप तयार गरिन्छ । यो भाषा शिक्षण सिकाइको महत्वपूर्ण र आधिकारिक सामग्री हो । यसको सहयोगले विद्यार्थीहरुमा सम्बन्धित तह र कक्षाको भाषा पाठ्यक्रम अनुरूपका भाषिक अपेक्षाहरु हासिल गर्दछन् । यसमा भाषा, पाठ्यक्रमका अपेक्षा अनुरूपका भाषिक पाठ्यांशहरुलाई विद्यार्थीको स्तर, अनुभव र सिकाइ आवश्यकता ख्याल गरी सङ्गठित गरिएका हुन्छन् (पौडेल २०६३, पृ : २६३) ।

यसरी याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा राखिएका पाठहरू भाषिक दृष्टिकोणले अनुकूल देखिएको छ । भाषा लिपि, संस्कृति, परम्परागत विधि, विज्ञान तथा गणितिय वस्तुहरू रहेकाले अत्याधिक धेरै विषयवस्तुहरू राखिएको छ । पाठ्यक्रमको अनुरूपमा विषयवस्तुहरूको सङ्ख्या राख्नमा ध्यान नदिइएको देखिएता पनि समग्रमा याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तक भाषिक दृष्टिकोणले सान्दर्भिक विषयवस्तुहरूको पृष्ठभूमिमा तयार भएको भन्न सकिन्छ ।

४.२ विषयवस्तुसँग सम्बन्धी विषय शिक्षकको धारणा तालिका

क्र.स.	आधारहरू	प्रतिक्रिया	
		ठीक छ	ठीक छैन
१	विषयवस्तुहरूको स्तरयुक्तता	८०%	२०%
२	विद्यार्थी केन्द्रित विषयवस्तु	७०%	३०%
३	राष्ट्रिय भावना जागृत गराउने विषयवस्तु	५०%	५०%
४	साँस्कृतिक भावना जागृत गर्ने विषयवस्तु	८०%	२०%
५	श्रमप्रति आस्था जगाउने विषयवस्तु	८०%	२०%
६	प्रजातान्त्रिक आस्था जागृत गर्ने विषयवस्तु	७०%	३०%
७	लैङ्गिक समानता देखाउने विषयवस्तु	८०%	२०%
८	विद्यार्थीका आवश्यकता समेटिएका विषयवस्तु	७०%	३०%
९	साँस्कृतिक समानता भल्काउने विषयवस्तु	६५%	३५%
१०	सामाजिक मूल्य-मान्यता बोकेको विषयवस्तु	८०%	२०%
११	स्वावलम्बी बनाउने विषयवस्तु	७०%	३०%
१२	अनुशासित बनाउने विषयवस्तु	७०%	३०%
१३	प्राकृतिक वातावरण तथा सम्पदाको संरक्षणप्रति आस्था जगाउने विषयवस्तु	८०%	२० %

विद्यालय सङ्ख्या : ३, शिक्षक सङ्ख्या : ५

स्रोत : स्थलगत सर्वेक्षण, २०७५

यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा भएका विषयवस्तु सम्बन्धी शीर्षकलाई प्रश्नावली गरेर आएको औसत तथ्याङ्क अनुसार श्रमप्रति आस्था जगाउने, साँस्कृतिक भावना जागृत गराउने, सामाजिक मूल्य मान्यता बोकेको र प्राकृतिक वातावरण तथा सम्पदाको संरक्षणप्रति आस्था जगाउने खालका विषय वस्तु राखेकाले उपयुक्तता नै देखिएतापनि साँस्कृतिक समानता भल्काउने विषयवस्तु, राष्ट्रिय भावना जागृत गराउने विषयवस्तुप्रति ध्यान दिई यसलाई सुधार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

४.४.२ विधा प्रस्तुति

पाठ्यपुस्तकको एउटा महत्वपूर्ण पक्ष विधा हो । विधाहरूको माध्यमबाट भाषिक सीपहरू हासिल गराउने उद्देश्य राखिएको हुन्छ । कुन- कुन विधामा कति- कति पाठ राख्ने भन्ने कार्य कठिन भएतापनि समावेश गरिएका विधाहरूको सन्तुलितता कायम गर्नुपर्छ । याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा मुन्धुम्, माङ्घः कविता, गीत, प्रबन्ध, निबन्ध, कथा, रूपक, चिठी, जीवनी विधाका साथै पेशा र प्रविधि, विज्ञान र गणितिय विषय क्षेत्रका पाठ्यवस्तु गरी ८३ वटा पाठहरू समावेश गरिएका छन् । यस पाठ्यपुस्तकमा समावेश विधागत पाठहरूसँग सम्बन्धित तालिका निम्न अनुसार छन् :

४.३ विधा तथा विधागत पाठहरूको तालिका

क्र.स.	विधा	विधागत पाठहरू	जम्मा
१	मुन्धुम् (मुन्धुम्)	१, नेत्ति फुङ्पोक्मा (नेत्ति फुङ्पोक्मा) २, खाहुन (खाहुन)	२
२	माङ्घः (माङ्घः)	१, माङ्घः (माङ्घः)	१
३	इङ्सक्/सक्इङ्सक् (खबर/ समाचार)	१, ना? सिङ् साप्पेलि (विदाको निवेदन) २, लोभे इङ्सक् (निमन्त्रणा पत्र) ३, थक्लादिम् इङ्सक् (व्यक्तिगत पत्र) ४, नोगेन इङ्सक् (धन्यवाद पत्र) ५, सिमेरिङ् इङ्सक् (समवेदना पत्र) ६, एस्.एम्.एस्(एस्.एम्.एस्) ७, साम्भे? इङ् (विद्युति खबर) (तङ्, मङ्, लङ्) (मोबाइल, ल्यापटप, कम्प्युटर)	७
४	तङ्गाप्	१, कुम्मायक् नु कुस्सायक् (कुम्मायक् र कुस्सायक्)	११

	सुम्ला/प्रबन्ध, निबन्ध	२, सुम्हा? लुङ् (सुम्हात्तुङ्) ३, चासोक् तङ्नाम् (न्वागी पूजा) ४, बलिहाड तङ्नाम् (तिहार) ५, कक्फेक्वा तङ्नाम् (माघे संक्रान्ति) ६, यक्वा तङ्नाम् (गोठ पूजा) ७, सिसेक्पा तङ्नाम (साउने सङ्ग्रान्ती) ८, कुसङ् खाजोङ् (नयाँ कार्य) ९, या? लाङ् (धान नाच) १०, केलाङ् (च्याबुङ् नाच) ११, मुन्धुम् इसिक् इक्सारेन् कुबो:ङ् (मुन्धुम अनुसार पृथ्वीको उत्पत्ति)	
५	थक्सुम् (जीवनी)	१, फाल्गुनन्द (फाल्गुनन्द)	१
६	पालिम् (रूपक)	१, ता? जेङ् (संवाद) २, सेमी (नाटक) ३, करङ्कङ्गा (वादविवाद)	३
७	साम्लोहा?/साम्मिला (गीत/कविता)	१, केसाम् (च्याबुङ् गीत) २, हाक्पाच्या (हाक्पाच्या) ३, ख्याली (ख्याली) ४, पालाम् (पालाम्) ५, नुवाप्पा (लोरी) ६, हिनि?निङ्वा? मेदुगेम्मिनो? (तिमीहरुको मन नदुखाउ) ७, थोली (थोली)	७
८	खेदा? (कथा)	१, निङ्भेवा फेजा? (सीरुपाते खुकुरी) २, उजिकाल्ले आन्जानेन् (उजिकाल्ले खादैँन)	२
		जम्मा	३४

स्रोत : याक्थुङ् मा: पा? न्तो २०७३

प्रस्तुत तालिकामा कक्षा छ को इच्छाधीन पाठ्यपुस्तक याक्थुङ् पान्दाङ्मा समाविष्ट विधा र विधा अन्तर्गतका पाठहरु प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त पाठ्यपुस्तकमा आठ विधाका कविता/गीतमा सात वटा, निबन्ध/प्रबन्ध विधामा एघार वटा, कथा विधामा दुई, रूपकमा तीन वटा, चिठीमा सात वटा, जीवनी र माङ्घ: विधामा एक-एक पाठ गरी जम्मा ३४ वटा विधागत पाठहरु रहेका छन् । सङ्ख्यात्मक रूपमा चिठी, निबन्ध तथा कविता/गीत विधाका

सबैभन्दा बढी छन् भने बाँकी मुन्धुम्, माङ्घः, थक्सुम्, पालिम् र खेदा? विधामा थोरै मात्रामा भएकाल विधागत संयोजन राम्ररी गरेमा अझ प्रभावकारी हुने देखिन्छ। यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा मेम्पान् शीर्षकको पाठ सबैभन्दा छोटो र सेमी नाटक सबै भन्दा लामो पाठ रहेको छ। प्रत्येक पाठको अन्त्यमा नमुना अभ्यास र कार्यमूलक व्याकरण राखिएको छ।

४.४. विषयवस्तुको प्रस्तुतिसम्बन्धी विषय शिक्षकको धारणा तालिका

क.स.	आधारहरु	प्रतिक्रिया	
		ठीक छ	ठीक छैन
१	विधा वितरणको उपयुक्तता	७०%	३०%
२	शीर्षक सान्दर्भिकता	९०%	१०%
३	छनोट र स्तरणको क्रम	६५%	३५%
४	सरलबाट जटिलको क्रम	६५%	३५%
५	वाक्यको लम्बाइ उपयुक्तता	७०%	३०%
६	अनुच्छेद तथा पाठको लम्बाइ	७०%	३०%

स्रोत : स्थलगत सर्वेक्षण, २०७५

विद्यालय सङ्ख्या : ३, शिक्षक सङ्ख्या : ५

विषयवस्तुको प्रस्तुती सम्बन्धि विषय शिक्षकहरुको औसत धारणा अनुसार शिक्षक सान्दर्भिकता उपयुक्त रहेको देखिएतापनि विधागत वितरण, वाक्य र पाठको लम्बाइ, तथा छनोट र स्तरण र विषयवस्तुको सरलबाट जटिलको क्रममा राख्नमा ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ।

४.४.३ भाषा

पाठ्यपुस्तकभित्र प्रयोग भएको भाषा संरचनाको समग्र स्तर नै भाषा हो। भाषिक संरचना र शैलीको सरलता र गहनताले भाषा पाठ्यपुस्तकको स्तरगत उपयुक्तताको पहिचान मूल्याङ्कन गर्न सहयोग मिल्छ। विविध विषय क्षेत्रका विषयवस्तु तथा साहित्यका विविध विधाहरुको माध्यमबाट शब्द भण्डारको वृद्धि गर्दै भाषिक सीपको विकासका लागि जोड दिएको पाइन्छ। पाठ्यपुस्तकमा अन्ततः सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, र लेखाइ सीपहरुको विकास गराउन सक्नुलाई महत्वपूर्ण उपलब्धि मानिन्छ। त्यसकारण भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिएको भाषा अत्यन्त सरल, सहज, शुद्ध, र स्पष्ट हुनु पर्दछ। भाषा क्लिष्ट भएमा उद्देश्य प्राप्त गर्न बाधा उत्पन्न हुन्छ। यसर्थ विद्यार्थीको स्तर अनुसारको सरल भाषामा

पाठ्यपुस्तक हुनु आवश्यक छ । अतः याक्थुङ् पान्दाङ्मा स्तर, क्षमता र पूर्वअनुभवमा आधारित पाठ्यपुस्तक निर्माण गरिनु उपयुक्त देखिन्छ ।

प्रस्तुतयाक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा नयाँ शब्दहरू बढी मात्रामा पाइन्छ । अहिले सम्म निर्माण भएका शब्दकोशहरूमा भएका शब्दहरू बाहेक यस पाठ्यपुस्तकमा नयाँ प्रविधिहरूको नाम निर्धारण गरिएकाले यस पाठ्यपुस्तकमा पुराना ८० प्रतिशत र नयाँ २० प्रतिशत हुनुपर्ने सिद्धान्त अनुसार यस याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तक रहेको देखिँदैन । नयाँ शब्दहरूको अर्थ नराखिनुका साथै यस स्तरको लागि शब्दकोश निर्माण नभएकाले पाठ्यपुस्तकमा नै कठिन शब्दहरू अर्थ दिइएमा मात्र प्रभावकारी हुने देखिन्छ । यस पाठ्यपुस्तकमा कविता तथा गीतको पाठहरू बढी राखिएकाले सुनाइ र पढाइ सीपलाई बढी जोड दिइएको पाइन्छ ।

४.५. भाषिक सीपसम्बन्धी विषय शिक्षकको धारणा तालिका

क.स.	आधारहरू	प्रतिक्रिया	
		ठिक छ	ठिक छैन
१	विद्यार्थीको क्षमता अनुसारको भाषा प्रयोग	५०%	५०%
२	पाठ्यक्रम अनुसार लेखन सीपमा ध्यान दिइएको	९५%	५%
३	पाठ्यक्रम अनुरूपपढाइ सीपमा ध्यान दिइएको	८०%	२०%
४	पाठ्यक्रम अनुसार सुनाइ सीपमा ध्यान दिइएको	८०%	२०%
५	पाठ्यक्रम अनुसार बोलाइ सीपमा ध्यान दिइएको	८०%	२०%
६	वाक्यगत ढाँचामा सरलबाट जटिलको क्रम	६०%	४०%
७	व्याकरणगत शुद्धताको स्तर	७०%	३०%

विद्यालय सङ्ख्या : ३, शिक्षक सङ्ख्या : ४

स्रोत : स्थलगत सर्वेक्षण, २०७५

भाषिक सीप सम्बन्धी विषय शिक्षकहरूको धारणाको औसत तथ्याङ्क अनुसार यस पाठ्यपुस्तकमा पाठ्यक्रम अनुसार भाषिक सीपहरू सुनाइ, बोलाइ, पढाइ र लेखाइ सीपमा उपयुक्त ध्यान दिइएको देखिन्छ । वाक्यगत ढाँचामा सरलबाट जटिलको क्रम, व्याकरणगत

सुद्धता र विद्यार्थीको क्षमता अनुसार भाषाको प्रयोग नभई जटिल भाषाको प्रयोग भएकाले यी कुराहरुमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.४.४ नमुना अभ्यास

भाषा पाठ्यपुस्तकमा संयोजित र सङ्गठित गरिएका सबै पाठ्यवस्तुहरुमा अभ्यासात्मक कार्यको सर्वाधिक भूमिका रहनुपर्छ । भाषा पाठ्यपुस्तकले पाठ्यक्रमका उद्देश्य पुरा गर्ने गरी अभ्यासहरुको उपयुक्त र स्तरयुक्त व्यवस्था मिलाउन आवश्यक हुन्छ । पाठ्यपुस्तकका नमुना अभ्यासहरुले थप क्रियालापहरु सञ्चालन गर्न सहयोग गर्छ । व्यक्तिगत ढङ्गबाट सृजनात्मक पक्षको विकासमा अभ्यासले सहयोग गर्छ । सिकारुको बोध क्षमताको मूल्याङ्कन र सृजनशीलताको पहिचान समेत गराउँछ । शिक्षण सिकाइको मूल साधनको रूपमा पाठ्यपुस्तक रहेकोले अभ्यासहरु पाठसँग सम्बन्धीत हुनुपर्छ । प्रस्तुत याक्युङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिएका विभिन्न नमुना अभ्यासहरु भएका प्रश्नहरुको प्रकारलाई निम्नानुसार तालिकामा देखाउन सकिन्छ ।

४.६. नमुना अभ्यास सम्बन्धी तालिका

क्र.स.	एकाइ	विषयगत		वस्तुगत				कार्यमूलक व्याकरण	व्याख्या	चित्र बनाउने	परियोजना कार्य	व्यक्तिगत कार्य	समूहगत कार्य	अन्य
		लामो उत्तरात्मक प्रश्न	छोटो उत्तर	खाली ठाउँ भर्ने	जोडा मिलाउने	ठीक/बेठीक	वाक्यमा प्रयोग							
		सृजनात्मक	अन्य	आउने	भर्ने									
१	१	-	-	१	-	२	३	-	१	-	-	-	१	१
२	२	१	१	१	-	३	-	-	१	१	-	-	-	३
३	३	१	-	५	-	१	१	-	-	-	३	-	२	७
४	४	-	४	५	१	२	-	-	५	-	-	-	२	२
५	५	-	१	२	-	-	-	-	३	-	-	-	१	२
६	६	१	-	१	-	१	-	-	१	-	-	-	-	१
७	७	-	-	४	-	३	-	१	४	-	-	-	१	१
८	८	-	१	२	१	३	-	-	३	-	-	१	-	२
९	९	-	१	२	-	२	-	-	१	-	-	-	-	३
१०	१०	-	१	२	-	-	-	-	१	-	-	-	-	३
११	११	-	-	४	१	४	१	-	३	-	-	-	-	३
१२	१२	-	-	४	३	१	१	-	४	-	१	-	-	१
		३	९	३३	६	२२	६	१	२७	१	१	४	३	७

स्रोत : याक्थुङ् पान्दाङ् कक्षा छ, २०७४

प्रस्तुत तालिकामा लामो उत्तरात्मक प्रश्न सङ्ख्या १२ वटा छन् भने छोटो उत्तर आउने प्रश्न सङ्ख्या ३३ वटा, जोडा मिलाउने २२ वटा र कार्यमूलक व्याकरणका २७ वटा अभ्यासहरू रहेको साथै समूह कार्य, सहपाठी कार्य र परियोजना कार्यको माध्यमबाट सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन खोजिएको छ । यसको तुलनामा खाली ठाउँ भर्ने, ठिक बेठिक छुट्याउने, वाक्यमा प्रयोग, चित्र बनाउने प्रश्न, व्याख्या, शब्दनिर्माण तथा सामूहिक कार्यका प्रश्नहरू निर्माणमा कम महत्व दिएको पाइन्छ । व्याकरण अन्तर्गत नाम, सर्वनाम, विशेषण शब्दको चिनारी मात्र दिएको छ । शब्द भण्डारगत अभ्यासहरू अति कम मात्रामा राखिएको छ । पाठ्यक्रमको उद्देश्यहरू अनुरूप अभ्यास राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.७. भाषिक सीपसम्बन्धी प्रश्नहरुको सङ्ख्या तालिका

क्र.स.	विधा	सुनाइ	बोलाइ	पढाइ	लेखाइ	जम्मा
१	मुन्धुम्	-	१	-	१	२
२	माइघः	१	-	-	३	४
३	इइसक्/सकइइसक्	-	६	१	१७	२४
४	तडगाप् सुम्ला	४	५	१	२१	३१
५	थक्सुम्	-	१	-	२	३
६	पालिम्	२	१	-	९	१२
७	साम्लोहा?/साम्मिला	-	१०	-	१७	२७
८	खेदा?	-	१	१	४	६
	जम्मा	७	२५	३	७४	१०९

विद्यालय सङ्ख्या : ३, शिक्षक सङ्ख्या : ५स्रोत : याक्थुङ् पान्दाङ् कक्षा छ, २०७४

प्रस्तुत भाषिक सीपसम्बन्धी प्रश्न सङ्ख्याहरुको तालिकाबाट सम्पूर्ण विधामा भएका अभ्यास, प्रश्न, सुनाइ सीपमा आधारित ७ वटा, बोलाइ सीपमा २५ वटा, पढाइ सीपमा ३ र लेखाइ सीपमा ७४ वटा प्रश्नहरु समावेश छन्। कुल १०९ प्रश्नहरुमा सबैभन्दा बढी लेखाइ सीपलाई ७४ वटा प्रश्नहरु समेटि बढी प्राथमिकता दिएको पाइन्छ। यसमध्ये प्रबन्ध/निबन्ध विधालाई धेरै प्रश्नहरु दिइएको छ। लेखाइको तुलनामा अन्य सीपहरु ज्यादै कम भएकोले पाठ्यक्रम अनुरूप अभ्यास राख्नु पर्ने देखिन्छ।

४.८. नमुना अभ्याससम्बन्धी विषय शिक्षकको धारणा तालिका

क.स.	आधारहरु	प्रतिक्रिया	
		ठीक छ	ठीक छैन
१	पाठ्यक्रमको उद्देश्य अनुरूप अभ्यास	६०%	४०%
२	भाषिक सीप विकास गर्ने	७०%	३०%
३	सरलबाट जटिलतिरको क्रम	७०%	३०%
४	विद्यार्थीको सिर्जनात्मक पक्षको विकास गराउने	८०%	२०%
५	आगमन विधिको प्रयोग	७०%	३०%
६	विविध विधासँग सम्बन्धी अभ्यास	७०%	३०%
७	विद्यार्थीको स्तर पक्षलाई ध्यान दिने	७०%	३०%
८	प्रश्नको स्पष्टता	७०%	३०%
९	प्रयोगात्मक अभ्यासको स्तर	८०%	२०%

विद्यालय सङ्ख्या : ३, शिक्षक सङ्ख्या : ५

स्रोत : स्थलगत सर्वेक्षण, २०७५

प्रस्तुत तालिकाको नतिजाको आधारमा वा विश्लेषणको आधारमा पाठ्यपुस्तकमा समावेश नमुना अभ्यासहरूले पाठ्यक्रमको परिकल्पनालाई सतप्रतिशत सम्बोधन गर्न नसकेकोले त्यसतर्फ विचार गर्नुपर्ने देखिन्छ । पाठ्यक्रम निर्दिष्ट सिकाइ उपलब्धिका आधारमा नै नमुना अभ्यासहरूको समावेश आवश्यक रहेको छ ।

४.४.५ चित्रको प्रयोग

आधारभूत तहको कक्षा ६ मा इच्छाधिन विषयका रूपमा अध्ययन गर्नका लागि तयार पारिएको पाठ्यपुस्तक याक्थुङ् पान्दाङ्मा मुख्य गरी विषयगत धारणा दिनका निम्ति चित्रहरु समावेश गरिएका छन् । पाठहरुमा प्रयोग गरिने चित्रहरुले त्यस पाठमा प्रस्तुत विषयवस्तुको उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि साङ्केतिक मार्ग निर्देशन गरेको हुन्छ । कुनै पनि पाठका चित्र दृश्यचित्र र रेखाचित्रहरुले एकातिर सरल र सुबोध ढंगले भाषिक धारणाका साथै विषयवस्तुको पूर्वानुमान आधार दिन सक्नुपर्छ । पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट चित्रहरु अनिवार्य रूपमा पाठसँग सम्बन्धित तथा स्तरयुक्त हुनु पर्दछ । तस्विर आफैँ बोल्छ भनेभैँ विषयवस्तु अनुरूपका चित्रहरुको समायोजन हुनु पर्दछ ।

४.९. पाठ्यपुस्तकमा उपयुक्त चित्र सम्बन्धी तालिका

क्र.स.	भाग	एकाइ	पाठ	चित्र सङ्ख्या	पृष्ठ सङ्ख्या	कैफियत
१	१	१	कुम्मायक् नु कुस्सायक् (कुम्मायक् र कुस्सायक्)	२	१	
२			सुम्हा? लुड (सुम्हा ? लुड)	१	४	
३		२	माङ्घः (माङ्घः)	१	१०	
४		४	लोभे इङ्सक् (निमन्त्रणा पत्र)	१	३१	
५			साम्भे? इङ् (विद्युतीय पत्र)	२	४१- ४२	
६		५	याक्थुङ् येले य येन्जरि (लिम्बू सम्बत् पात्रो)	२	४४	
७		६	फालानुन्द (फालानुन्द)	१	५०	
८		७	वलिहाड तङ्नाम् (तिहार)	१	५४	
९			कक्फेक्वा तङ्नाम् (माघे सङ्ग्रान्ती)	१	५८	
१०			यक्वा तङ्नाम् (गोठ पूजा)	१	६१	
११			सिसेक्पा तङ्नाम (साउने सङ्ग्रान्ती)	१	६३	
१२		८	सेमी (दीप)	१	६८	
१३		९	या? लाङ् (धान नाच)	१	७९	
१४			केलाङ् (च्याबुङ नाच)	१	८२	
१५		१०	मुन्धुम् इसिक् इक्सारेन् कुबोःङ् (मुन्धुम अनुसार पृथ्वीको अध्ययन)	१	८६	
१६		११	थोली (थोली)	१	९१	
१७		१२	लोर् नु फोर (लोर् र फोर)	२	११३	
१८			चइत् नु तिकत् (तस्विर र टिकट)	२	११५	
१९	२	१	खेयङ्गरेन निसुम् नु येक्पा (पेशाको परिचय र आवश्यकता)	१	११८	
२०			याक्थुङ् सुवाङ्गरेन था? युदिम्बा खेयङ्गहा? (लिम्बू जातीको)	१	१२०	

			परम्परागत पेशाहरु)			
२१			हु? मुनेत् (तालिम)	१	१२२	
२२		३	तागा नु मेख्ली कुद: (तागा र मेख्लीको सिलाइ)	२	१३६	
२३		४	कुभा? था? युदिम्बा लगाप्चिरेन् थाम्बक्खा? नु थिक्सक्हा? (केही परम्परागत प्रविधिको कार्य)	५	१३८-१४०	
२४			हिम्मिवा ओगाप केबोड्वा च्वात् साम्बे ओगाप् (घरमा प्रयोग हुने विद्युतीय सामग्रीहरुको प्रयोग)	६	१४३-१४५	
२५			हिम्सिगाड् ओगाप केबोड्वा कायेम्मिवा सामाहा (घर भित्र प्रयोग हुने आधुनिक सामग्रीहरु)	८	१४७-१५०	
२६	३	१	लोवाचिक् साप्चा (भौतिक विज्ञान)	३	१५२	
२७			कुओत् (ताप)	२	१५४	
२८			साम्बे (विद्युत)	१	१५६	
२९		२	फप्या (पदार्थ)	३	१५७	
३०		३	थक्साहानु? सिङ्लन्हा? रेन् कुसेन (जीव र विरुवाको फरक)	४	१६३	
३१			सिङ्बुड्ले वे? वे? कुलक्हा? रेन् कुबोड् नु याम्बक् (विरुवाको विभिन्न भागहरुको बनोट र कार्य)	२	१६५	
३२		४	इक्सारेन् पाखालेखाड्बा कुबोड् (पृथ्वीको बाहिरी बनोट)	१	१६७	
३३			वानाम् नु कल्ले नाधिम् चोगुवा फप्याहा?(मौसम र यसले प्रभाव पार्ने तत्वहरु)	१	१६८	

३४			नाम् सयङ्गु नु कल्ले कुयासिङ्गुवादाङ्गुहा? (सौर्य परिवार र यसका सदस्यहरु)	१	१६९	
३५	४	१	साप् खानिन् (अङ्क गणित)	६	१७२- १७३	
३६		३	खानिन् (गणित)	१४	१७८- १८१	
			जम्मा	८६		

स्रोत : याक्थुङ्गु पान्दाङ्गु कक्षा छ, २०७४

याक्थुङ्गु पान्दाङ्गु पाठ्यपुस्तकको भाग १ को एकाइ १ मा कुम्मायक् र कुस्सायक् प्रबन्धकको पृष्ठ १ मा दुई वटा कुम्मायक् र कुस्सायक्को दुई वटा चित्र राखिएको छ । सुम्हा? लुङ्गु पाठको पृष्ठ चारमा सुम्हा? लुङ्गुको चित्र राखिएको छ । एकाइ दुइमा माङ्गुः पृष्ठ १० मा पूजा गर्दै गरेको चित्र रहेको छ । एकाइ चारमा लोभे? इङ्गुसक् पृष्ठ ३१ मा निमन्त्रणा पत्रको चित्र रहेको छ । साम्भे? इङ्गु मा २ ओटा कम्प्युटरमा याहुको होम पेज खोलिएको चित्र रहेको छ । एकाइ पाँचमा याक्थुङ्गु येले येन्जिरी पाठमा २ ओटा चित्र पात्र प्रकाशन समिति र पात्रोको रहेको छ । एकाइ ६ पृष्ठ ५० मा फाल्गुनन्द जीवनीमा फाल्गुनन्दको एक चित्र रहेको छ । एकाइ सात पृष्ठ ५४ मा बलिहाङ्गु तङ्गुनाम्मा नाम्लिङ्गु च्याबुङ्गु सहित खेलिरहेको एक चित्र रहेको छ । कक्फेवा तङ्गुनाम् पृष्ठ ५८ मा माल माघे संक्रान्तिमा पुजा गरी तरुल र प्रसाद पकाइरहेको तस्विर रहेको छ । यक्वा तङ्गुनाम् पृष्ठ ६१ मा उभौली पुजा गर्ने समयमा बाली लगाइरहेको चित्र रहेको छ । सिसे: क्या तङ्गुनाम् पृष्ठ ६३ मा साउने संक्रान्तिमा फलफूल बाबियोको डोरीमा उनेर भुन्ड्याइएको एक चित्र रहेको छ । एकाइ आठमा सेमी नाटक पृष्ठ ६८ मा दीपको एक चित्र रहेको छ । एकाइ नौ या? लाक्मा पृष्ठ ७९ मा सामुहिक रुपमा धान नाचिरहेको एक चित्र रहेको छ । के:लाङ्गु पृष्ठ ८२ मा च्याबुङ्गु नाचिरहेको एक चित्र रहेको छ । एकाइ दशमा मुन्धुम इसिक् इक्सा रेकुबोङ्गु पृष्ठ ८६ मा सौर्य परिवारको एक चित्र राखिएको छ । एकाइ एघारमा थोली पृष्ठ ९१ मा थोलीको चित्र राखिएको छ । एकाइ बाह्र लोर नु फोर् मा दुई वटा पाइ र ग्राफको चित्र रहेको छ । चइत् नु तिकत्मा पान्थर जिल्लाको नक्सा र इमानसिंह चेम्जोङ्गु अङ्कित टिकट राखिएको छ ।

भाग २ को एकाइ १ खेयड्रेन निसुम् नु येम्पा पृष्ठ ११८ मा कपडा सिलाउने मेसिन को चित्र रहेको छ । याक्थुड सुवाड्रेन था? युदिम्बा खेयडहा? पृष्ठ १२० मा तान बुन्दै गरेको चित्र रहेको छ । हु? मुनेत् पृष्ठ १२२ मा जुत्ता सिलाइ रहेको चित्र रहेको छ । एकाइ तीनमा तागा नु मेख्ली कुदः पाठमा मेख्ली र तागा गरी दुईवटा चित्र राखिएको छ । एकाइ चार कुभा? था? युदिम्बा लगाप्चिरेन् याम्बक्खा? नु थिक्सक्हा? पृष्ठ १३८-१४० मा केक्काको चित्र, चेरेखा चलाउदै गरेको चित्र, थाक् तानको चित्र, सुधारिएको चुला र पानी घट्टाको तस्विर गरी पाँच ओटा चित्र रहेका छन् । हिम्मिबा ओगाप केबोड्बा च्वात् साम्बे ओगाप् शीर्षकमा पृष्ठ १४३-१४५ मा स्वीच, एम.सी.भी, प्लग, ज्याक्, भोल्ट् गार्ड र बल्बको छ ओटा चित्र रहेका छन् । हिम्सिगाड् ओगाप केबोड्बा कायेम्मिबा सामाहा पाठमा टि.भी., ओभन, भ्याकुम क्लिनर, मिक्सचर, वासिड् मेशिन, सोलार बत्ती, सोलार हिटर र फोटोकपी मेशिन सहित ८ ओटा चित्र रहेका छन् ।

भाग ३ को एकाइ १ को लोवाचिक् साप्चा पृष्ठ १५२ मा गल, कैची, घिर्नीको तीन चित्र रहेका छन् । कुओत् पाठमा सुर्य र बलिरहेको बल्बको दुई ओटा चित्र रहेका छन् । साम्बे पृष्ठ १५६ मा घण्टीको चित्र रहेको छ । एकाइ दुईमा फप्या पृष्ठ १५७ मा पानी बरफ, र पानी तातेर बाफ भएको तीन वटा चित्रहरु राखिएका छन् । एकाइ तीनमा थक्साहानु? सिड्लन्हा? रेन् कुसेन पृष्ठ १६३ मा विरुवा, अमिबा, भाले पोथी कुखुरा र भैंसी गरी जम्मा चार ओटा चित्र रहेका छन् । सिड्बुड्ले वे? वे? कुलक्हा? रेन् कुबोड् नु याम्बक् पाठमा दुई वटा विरुवाहरुको चित्र दिई विभिन्न भागहरुको नामाकरण गरिएको छ । एकाइ चार इक्सारेन् पाखालेखाड्बा कुबोड् पाठमा पृथ्वीको बाहिरी सतहको बनोटको चित्र रहको छ । नाम् सयड् नु कल्ले कुयासिड्बादाड्हा? शीर्षकमा सौर्य परिवारको चित्र रहेको छ ।

भाग ४ एकाइ १ मा साप् खानिन् पृष्ठ १७२-१७३ मा स्केल, कम्पास, प्रोटेक्टर, सेट्स्क्वार र डिभाइडर गरी छ ओटा चित्र रहेका छन् ।

यसरी समग्रमा याक्थुड् पान्दाड् पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग गरिएका सम्पूर्ण चित्रहरु पाठ्यवस्तुलाई प्रष्ट्याउने खालकै पाइन्छ ।

४.१०. चित्रसम्बन्धी विषय शिक्षकको धारणा तालिका

क्र.स.	आधारहरु	प्रतिक्रिया	
		ठीक छ	ठीक छैन
१	विषयगत धारणा दिन सक्ने स्तरता	९०%	१०%
२	चित्र छपाइको उपयुक्तता र स्तरीयता	७०%	३०%
३	पाठको भावनालाई मूर्त रुप दिन सक्ने क्षमताको चित्र	८०%	२०%
४	उमेरगत दृष्टिले चित्रको उपयुक्त स्तर	८०%	२०%
५	पाठको पृष्ठमा चित्रको रखाइ	७०%	३०%
६	चित्रको स्पष्टता	९०%	१०%
७	चित्रको बनावटको उपयुक्तता	८०%	२०%

विद्यालय सङ्ख्या : ३, शिक्षक सङ्ख्या : ५ स्रोत : स्थलगत सर्वेक्षण, २०७५

चित्र सम्बन्धि विषय शिक्षकहरुको धारणाको औसत तथ्याङ्क अनुसार विषयगत धारणा, स्पष्टता, उपयुक्त बनावट र उमेरगत दृष्टिले चित्र उपयुक्त देखिएकाले यस पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका चित्रहरु औचित्य पूर्ण र प्रभावकारी देखिन्छन् ।

४.५ सारांश

भाषा पाठ्यपुस्तकको उपयुक्तता पहिचान गर्ने प्रमुख आधारलाई आन्तरिक आधारमा पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण भनिन्छ । आन्तरिक आधारहरु पाठ्यवस्तु वा विषयवस्तु विधाको प्रस्तुति, भाषा, नमुना, अभ्यास, चित्रको प्रयोग र भूमिका तथा निर्देशनलाई आधार मानी विश्लेषण गरिएको छ । पाठ्यक्रमलाई प्रमुख पृष्ठभूमि आधार मानी विषय शिक्षकहरुको धारणा एवम् पाठ्यपुस्तक विश्लेषणका आन्तरिक आधारहरुको केन्द्रीयतामा याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको उपयुक्तता परीक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।

४.६ पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण

४.६.१ परिचय

शिक्षाका लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि विभिन्न विधाहरु र विषयहरुको संगठन, सिकाइ, अनुभवहरुको संगठन, शिक्षक विद्यार्थीका क्रियाकलाप, शैक्षिक तथा अन्य सामग्री परिक्षा, मूल्याङ्कन, शैक्षिक वातावरण समेतको व्यवस्थित योजनालाई पाठ्यक्रम भनिन्छ । सोही पाठ्यक्रम निर्देशित उद्देश्य प्राप्तिका लागि विभिन्न विषयवस्तु राखी कार्यान्वयन गरिएको सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्ने साधन नै पाठ्यपुस्तक हो । यो पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रमकै आधारमा निर्माण भएकाले यी दुई बीच अन्यायोश्रित सम्बन्ध रहेको भएतापनि यस तहमा आधारभूत तहको इच्छाधिन विषय याक्थुङ् मा: पा:नो नित्छापोना अनुसार कक्षा छ को इच्छाधिन विषयको रूपमा अध्यापन गरिने याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको निर्माण भएको पाइएन ।

४.६.२ पाठ्यक्रमको उद्देश्य र सिकाइ उपलब्धिका आधारमा याक्थुङ् पान्दाङ्पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण

लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक निर्माण समितिले तयार गरेको आधारभूत तहको इच्छाधिन विषयको पाठ्यक्रम अनुरूप याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तक तयार गरिएको छ, छैन ? वा उक्त पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेको सिकाइ उपलब्धिहरु परिपूर्तिका लागि पाठ्यपुस्तकमा के-कस्ता पाठ्यवस्तुहरु राखिएका छन् ? भनी विश्लेषण गर्न सकिन्छ । लिम्बू भाषाको पाठ्यक्रममा जम्मा ७५ वटा सिकाइ उपलब्धिहरु राखिएका छन् । जस अन्तर्गत भाग १ याक्थुङ् पा:नू नु साक्थिम् अन्तर्गत ५८ वटा र भाग ४ अन्तर्गत १७ वटा सिकाइ उपलब्धिहरु राखिएका छन् । ती मध्ये भाषिक सीपहरु सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ, अन्तर्गत ५८ वटा छन् । जस अन्तर्गत सुनाइ १३, बोलाइ १५, पढाइ १६ र लेखाइ १५ सिकाइ उपलब्धि रहेका छन् । यसको विश्लेषण निम्नानुसार गरिएको छ ।

४.६.२.१ सुनाइ सीप

भाषाको भाषिक सीप अन्तर्गत पहिलो सीप सुनाइ हो । जुनसुकै कुरा पनि सुनेर मात्र ज्ञान प्राप्त गर्न सकिने भएकाले यो सीप महत्वपूर्ण रहेको छ । याक्थुङ् पान्दाङ्को पाठ्यक्रममा सुनाइ सीप सम्बन्धी उल्लेख गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरु निम्नानुसार छन् :

(क) थिक् सुल्लाहा? रेन् इक्लेड्वा सक्साहा? कसेन् सेम्मा ।

(एक अक्षरी शब्दहरुको उच्चारित वर्णहरु छुट्याउनु)

(ख) सुकाप्ला सुल्लाहा? रेन् इक्लेड् खेम्मा नु सक्साहा? रेन् कसेन् सेम्मा ।

(तीन अक्षरी शब्दहरुको उच्चारण सुन्न र वर्णहरुको फरक छुट्याउनु)

(ग) ताड्सा ता? जेडइन् (सिक्साम्बा या च्वात् साम्बेवा नाम्मे लाम्) खेम्मा नु नोगप् न पि?मा ।

(छोटो संवाद (शिक्षक र विद्युतीय माध्यमबाट) सुन्न र जवाफ दिन)

(घ) याड्वाबा या मेन्याड्वाबा कुघेम् थासा खेम्मा नु हेन नु काप्मिवा यः क्परिक्पा ।

(औपचारिक वा अनौपचारिक सुनाइका पाठ सुन्न र त्यो सँग सम्बन्धित बहुप्रकार सुन्न)

(ङ) उसुबा थुड्साप् कुदोनिन् खेम्मा हेक्याड् थुड्साप नोगप् पि? मा ।

(सरल मौखिक प्रसङ्ग सुन्न अनि मौखिक जवाफ दिन)

(च) थुड्साप ओन्धाक् इसिक् याम्बक चोक्मा ।

(मौखिक निर्देशन अनुसार कार्य गर्न)

(छ) वे? मनाहा? रे मेवात्तुबा थुड्साप् पाः न् खेम्मा आड् पाः प्मा ,

(अन्य मानिसहरुले भनेका मौखिक कुराहरु सुनेर बताउनु)

(ज) आत्तिन हिन्धोः क् थाक्पेन्जिबा खेम्मा हेक्याड् वे? मनाहा? मेम्मासी ।

(कुनै मानिस वा स्थलगत अनुभवको वर्णन सुन्न र अन्य मानिसहरुलाई सुनाउनु)

(झ) 'ओक्'/'मेन' सेन्दो नु थामिड् किवि? वा सेन्दोहा? इक्ला थोइक्ला नु ओइक्लाबा नाम्भे? ओ सेम्मा ।

(हो होइन प्रश्न र शीर्षक दिने प्रश्न र शीर्षकका आधारमा प्रश्नहरुको लयलाई आरोह र अवरोहको आधारमा छुट्याउनु)

(ज) माङ्घ, मुन्धुम, हाक्पाच्या, पालाम, नुवाप्पा, ख्याली, केसाम्हा?, खेम्मा नु ओगाप पि?मा

(माङ्घः, मुन्धुम, हाक्पाच्या, पालाम, नुवाप्पा, ख्याली, केसाम्हरु सुन्न र प्रयोग गर्न)

(ट) केसाम, हाक्पाच्या खेम्मा नु कुसेन ओसेन्धाक्मा ।

(केसाम, हाक्पाच्या सुन्न र फरक औल्याउन)

(ठ) 'एककेवा' नु 'ओक्/मेन' सेन्दो खेम्मा नु आक्ला थोइक्ला नु यो इक्लावा नाम्भे

ओसेन्धाक्मा ।

(सामान्य र हो/होइन प्रश्न सुन्न र लयको आरोह र अवरोहको आधारमा छुट्याई

औल्याउन)

मीथ उल्लेखित सुनाइ सीप अन्तर्गतका उद्देश्यहरुलाई प्राप्त गर्नका लागि याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा अभ्यास तथा क्रियाकलाप खण्डमा ठोस निर्देशन नगरिएको भएतापनि यस पाठ्यपुस्तकमा समावेश भएका विधागत पाठ तथा अन्य विषय क्षेत्रका पाठहरु प्रत्येकले प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सुनाइ सीपको विकास गराएको छ । यसकासाथै मुन्धुम, माङ्घ, कविता, गीत, सम्वाद आदि पाठहरु अपेक्षित रूपमा सुनाइ सीपको विकास हुने देखिन्छ । सुम्हा? लुङ् पाठको अभ्यास ४ को पृष्ठ छ अन्तर्गत 'सुन अनि तलका खाली ठाउँ भर र भन' भनी सुनाइ सीप राखिएको छ । के साम पाठ अन्तर्गत अभ्यास ७ पृष्ठ १९ मा 'सनु अनि जोड मिलाऊ' भनी सुनाइ सीप राखिएको छ । नुवाप्पा बालगीतको अभ्यास ६ पृष्ठ २८ मा 'सुन अनि सहीमा हो र गलतमा होइन लेख र भन' भनी सुनाइ सीपगत अभ्यास राखिएको छ । फाल्गुनन्द जीवनी पाठको अभ्यास ४ पृष्ठ ५२ मा 'सुन र यहाँ बुवा आमा महिला तथा पुरुषहरुले के के गरे लेख र भन' भनी सुनाइ सीपका विकासका लागि अभ्यास राखिएको छ । ताजेड पाठको अभ्यास ६ पृष्ठ ६७ मा 'सुन र खाली ठाउँहरुमा पान्थरको गाउपालिकाहरुको नाम लेख र भन भनी राखिएको छ' । मुन्धुमइसिक् इक्सारेन् कुबोङ् पाठको अभ्यास ४ मा पृष्ठ ११६ मा 'सुन र प्रश्नको उत्तर देऊ' भनी सुनाइ सीपका अभ्यास राखिएको छ ।

यसरी यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा सुनाइ सीपको अभ्यास पाठगत रूपमा नभई अन्य सामग्रीबाट सुनाइ सीपको विकास गर्न खोजिएको देखिन्छ । तसर्थ अभ्यासमा सुनाइ सीपको

सिकाई उपलब्धलाई ख्याल गर्दै पाठगत अभ्यासहरु समावेश गरिएमा थप प्रभावकारी बन्ने देखिन्छ ।

४.६.२.२ बोलाइ सीप

भाषाको आधारभूत सीपहरुमध्ये दोस्रो भाषिक सीप बोलाइ हो । सामान्यतया कुनै पनि कुरा सुनिसकेपछि प्रतिक्रिया व्यक्त गर्न बोल्नुपर्ने हुन्छ । सम्प्रेषणको आधालाई बोलाइ सीप भनिन्छ । याक्थुङ् पान्दाङ् कक्षा-६ मा बोलाइ सीपको १४ प्रकारका रहेका छन् । तिनीहरु निम्न प्रकारका प्रस्तुत गरिएको छः-

(क) सुत्लाहा? रेन सेसे नु लक्का इकलेङ् चोक्मा (सक्सा नु सङ्ला) (क्धक् सक्सा)

(शब्दहरुको सुद्ध र स्पष्ट उच्चारण गर्न) (वर्ण र आवाज) (व्यन्जन वर्ण)

(ख) आफ्नेक वानाम् (पाङ् नु निसाम्भिम) मो निसुम्वाहा पाः इमाहाड थुङ्साप्पो नोगप् पि?मा ।

आफ्नो अवस्था (घर र विद्यालयमा) बनाई मौखिक उत्तर दिने

(ग) सेन्दोरे थुङ्साप्पो नोगप् पि? मा ।

(प्रश्नहरुको मौखिक उत्तर दिन)

(घ) मेन्याडवाबा नाइओ इङ्गाप्पारे फोन्रे नोगप् पि: मा ।

(अनौपचारिक रुपमा फोनबाट उत्तर दिने)

(ङ) आत्तिन्नाङ् चइत् या सामरे थुङ्साप्पो पोधक् चोक्मा ।

(कुनै पनि चित्र र वस्तुको मौखिक वर्णन गर्ने)

(च) सुत्लाहारेन् थुङ्साप्पो पेन्छिन्डो ।

(शब्दहरुको मौखिक वाक्यमा प्रयोग गर्ने)

(छ) खाहुन् हा? इन् थुक्साप नाइआ मेप्मा ।

(उपदेशहरुलाई मौखिक रुपमा भन्न)

(ज) ओक्/मेन् नोगप किबि? वा सेन्दो नु थामिडवावा नोगप् केदावा सन्दोहा? इन् थोइक्ला ओइक्ला सड्ला लप्पा आड् पाप्पा ।

(हो/होइन उत्तर दिने प्रश्न र उत्तर आउने प्रश्नहरूको आरोह र अवरोह लय मिलाएर भन्ने)

(झ) कुवात् नु इड्जाडमिबा पेन्छिड्इन निगाम्बा थोइक्ला ओइक्ला सड्ला लप्पाआड् पाप्पा ।

(बोलाइ र आदेशात्मक वाक्य मिल्दो आरोह अवरोह लय निकालेर भन्ने)

(ञ) एक्केवा पान्धाड्को पेन्छिड्मा

(सामान्य भाषामा वर्णन गर्न)

(ट) सेक्नावा मुजो: त्लुड्आ ता? जेड्मा

(तोकिएको शीर्षकमा संवाद गर्नु)

(ठ) मुन्धुम्, केसाम्, पालाम्, नुवाप्पा, ख्याली, हाक्पाच्या केगाम्बा इक्लाओ इक्ला लप्पा ।

(मुन्धुम्, केसाम्, पालाम्, नुवाप्पा, ख्याली, हाक्पाच्या मिल्ने लयमा लय मिलाएर गाउन)

(ड) नि: सुम्बावा मुजो: त्लुड् पा: न्धक चोक्मा ।

(जानकारी भएका शीर्षकमा वादविवाद गर्न)

(ढ) उस्नुवा एला नु पा: न्लेप चोन्डला नु तोम्मा ।

(सरल लय र वाक्यलाई अनुकरण गरी प्रस्तुत गर्न)

यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा भएका बोलाइ सीप विकासका लागि कविता, गित, मुन्धुम्, माड्घ तथा सम्पूर्ण पाठले बोलाइ सीपको विकास गर्न मद्दत पुग्ने देखिन्छ । माड्घ पाठको अभ्यास ३ पृष्ठ ३ मा 'यो माड्घ शिक्षकसँग सँगसँगै लय लगाएर गाऊ' भनी बोलाइ सीपको विकास गरिएको छ । केसाम् पाठको अभ्यास १ पृष्ठ १८ मा 'यो केसाम् लय मिलाएर गाऊ' भनी राखिएको छ । हाक्पाच्या अभ्यास १ मा 'यो हाक्पाच्या स्वर लय मिलाएर गाऊ' भनी बोलाइ सीपको अभ्यास राखिएको छ । ख्याली पाठको अभ्यास ३ पृष्ठ २४ मा 'यो पाठको शिक्षकसँग गाउ' भनी राखिएको छ । पालाम् अभ्यास १ पृष्ठ २६ मा

‘यो पालाम लय लाइ गाउ’ भनी बोलाइ सीपको विकासका लागि अभ्यास राखिएको छ ।
नुवाप्मा पाठको अभ्यास १ पृष्ठ २७ मा ‘यो नुवाप्मा लय मिलाएर सबैले गाऊ’ भनी
राखिएको छ । साम्भे?इङ् पाठको अभ्यासस २ पृष्ठ ४२ मा ‘पात्तेम्मे भन’ भनी २/२ वटा
शब्द राखिएको राखिएको छ ।

यसरी बोलाइ सीप विकासका लागि भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रस्तुत अभ्यासहरु रहेता
पनि सिकाइ उपलब्धीका अनुसारले भाषापाठ्यपुस्तकमा अभ्यास पर्याप्त रुपमा दिइएको
देखिदैन ।

४.६.२.३ पढाइ सीप

भाषिक सीपहरुमध्ये तेस्रो सीपलाई पढाइ सीप भनिन्छ । पाठ्यवस्तु बोधका निम्ति
पढाइ सीप आवश्यक हुन्छ । पढाइ सामान्यतया मौन र सस्वर गरी दुई प्रकारको हुन्छ ।
यस याक्थुङ् मा: पा?न्तो भाषा पाठ्यक्रम अनुसार पढाइ सीपमा जम्मा १६ वटा सिकाइ
उपलब्धिहरु समावेश गरिएको छ । प्रस्तुत सिकाइ उपलब्धिहरुलाई निम्नानुसार वर्णन
गरिएको छ :-

(क) पेसाप सामाहा? नि:प्मा ।

(लिखित सामग्रीहरु पढ्न)

(ख) केसाम्, पालाम् नुवाप्मा, ख्याली, हाक्पाय्यारेन् पेसाप् नावा नि:प्मा हेक्याङ कुसिङ् नि:त्
चोक्मा ।

(केसाम्, पालाम् नुवाप्मा, ख्याली, हाक्पाय्या पढ्न अनि पहिचान गर्न)

(ग) मुन्धुमरेन् लक् नि:प्मा हेक्याङ् येक्पा निङ्वा इन् लाप्पाओ तोम्मा ।

(मुन्धुमका भाग पढ्न र आवश्यक विचारलाई अगाडि प्रस्तुत गर्न)

(घ) तमरखोले याक्थुङ् पा: न चुक्वारेन् आत्तिन पेन्छा नि:प्मा हेक्याङ् येक्पा सुत्लाभु
तोम्मा ।

(तमोरखोले लिम्बू भाषिकाको कुनैपनि वाक्य पढ्न र त्यस्ता शब्दहरु प्रस्तुत गर्न)

- (ड) सम्जुलुड्वा इड् निःप्मा हेक्याड् हेन् इसिक्पा तेन्दिन चोक्मा ।
(कार्यालयका खबर पढ्न र त्यस अनुसार कार्यकलाप गर्न)
- (च) निः छाम्साहा? स्वाताड् निःप्मा हेक्याड् हेल्ले थासिड् लप्पो खोम्मा ।
विद्यार्थीहरुलाई मनमनै (मौन वाचन) पढ्न र त्यसले भनेका कुरा टिप्न ।
- (छ) था? सा ओ केवप्पा सुल्लाहा? निःप्मा हेक्याड् हेन्हा? रे थिम् मिक्सुम् चोक्मा ।
(पाठमा भएका शब्दहरु पढ्न र तिनीहरुको अर्थ प्रस्टाउन)
- (ज) चेन्मिबा नु च्वात् साम्बेबो नित्छाम्सामाहा? सिराधाड् निःप्मा ।
(प्रविधि र विद्युतीय सामग्री विद्यार्थीहरुले रुची/मनोरञ्जनका साथ पढ्न)
- (झ) नित्छाम्सामाहा? चक् मिन् तड्दड्इ सेसेनु निःप्फ नि निःप्मा ।
(पाठ्य सामग्रीहरु द्रुत गतिमा शुद्ध र प्रष्टसंग पढ्न)
- (ञ) थिक् पाः म्माबा पाः न्हेक्वाभुरे ओगाप चोक्मा ।
- (ट) येम् निमि?, लोर फोर, मेल्लुड् निमि, चइत् तिकत् निःप्मा हेक्याड् कुसिड् निप्मा ।
(दैनिक, लोर फोर, मूल्य सूची, चित्र, टिकट पढ्न र चिन्त)
- (ठ) तड्, मड् नु लड् रे एस.एम.एस नु चाइत् निःप्मा ।
(मोबाइल, ल्यापटप र कम्प्युटरबाट एस्.एम.एस् र चित्र हेर्न/पढ्न)
- (ड) मुन्धुम् इसिक् तागेरा निड्वाभुमाड् नु इक्साबा कुबोड्बा साप्मुन्धुम् निःप्मा ।
(मुन्धुम अनुसार तागेर निड्वाभुमाड् र पृथ्वीको सृष्टिको ऐतिहासिक कथा पढ्न)
- (ढ) याक्थुड् साप् मुन्धुम्वा मन्ना या मुन्धुम् साम्बारेन् थक्सुम् निःप्मा ।
(किराँत ऐतिहासिक व्यक्तित्व वा धर्म गुरुहरुको जीवनी पढ्न)
- (ण) याक्थुड् सकिथम् नु साप्सक् निप्मी थासाहा?निप्मा ।

(किराँत याक्थुङ् साँस्कृतिक र साहित्य सम्बन्धि पाठहरु पढ्न)

(त) याक्थुङ् येले येन्जरी (कुसिङ् को ५०७६ ये. तङ्.) निप्पा ।

किराँत याक्थुङ् पात्रो (जस्तै: ५०७६ येले तङ्बेको माघ) पढ्न ।

यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा विभिन्न साहित्यिक विधा तथा अन्य विषय क्षेत्रका विषयवस्तुहरु सहित ८३ वटा पाठहरु रहेकाले पठाइ सीपको पर्याप्त विकास हुने देखिन्छ । यस भाषा पाठ्यपुस्तकमापठाइ सीपका सिकाइ उपलब्धि अनुसार पाठहरु राखितापनि अभ्यासहरु सिकाइ उपलब्धी अनुसार समेटिएको छैन् । अभ्यासले मात्र सिकाइ उपलब्धि प्राप्त हुने भएकाले अभ्यासमा पठाइ सीप सम्बन्धी अभ्यास राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.६.२.४ लेखाइ सीप

भाषिक सीपहरुको माथिल्लो, महत्वपूर्ण अन्तिम सीप लेखाइ हो । भाषामा सुनाइ र बोलाइ परिपूरक हुन्छन् भने पठाइ र लेखाइ सीपको पनि त्यस्तै सम्बन्ध रहेको हुन्छ । अतः लेखाइसीप सुनाइ, बोलाइ र पठाइ सीपको परिणामको रूपमा लिन सकिन्छ । याक्थुङ् पान्दाङ्को पाठ्यक्रममा १५ वटा लेखाइ सीपसम्बन्धी सिकाइ उपलब्धिहरु रहेका छन् :

(क) पेसाप् इबु? हा? (तक्पे, चुक्सक, सेन्दोबे, पाङ्घेङ्) रे ओगाप् चोक्माआङ् साप्पा ।

लेख्य चन्टहरु (पूर्णविराम, अल्पविराम, प्रश्न चिन्ट र उदरण) को प्रयोग गरि लेख्न ।

(ख) फर् तङ्माआङ् सेसे नु साङ्साङ् साप्पा ।

(हिज्जे मिलाएर शुद्ध र स्पष्ट लेख्न)

(ग) सुत्ला, पेन्छिङ् नु था? सारेन लक्हा? खेम्माआङ् साप्पा ।

(शब्द, वाक्य र पाठको भागहरु सुनेर लेख्न)

(घ) आफेक्किल् खेम्नाबा, निदेप्पमा नु इत्नीम् केबोङ्बा हिन्धोक्हा? साप्पा ।

(आफैले सुनेका, देखेका र अनुभव गरेका घटनाहरु लेख्न)

(ङ) आफेक्किल् नि: प्नाबा पान्हा? साप्पा ।

(आफूले पढेका कुराहरु लेख्नु)

(च) ताड्सा पालाम् साप्पा ।

(छोटो पालाम् लेख्नु)

(छ) ताड्सा केसाम् साप्पा ।

(छोटो केसाम् लेख्नु)

(ज) ताड्सा ख्याली साप्पा ।

(छोटो ख्याली लेख्नु)

(झ) ताड्सा हाक्पाच्या साप्पा ।

(छोटो हाक्पाच्या लेख्नु)

(ञ) निसाम् हिम्मो ना?सिङ्ग काप्पी साप्पेली साप्पा ।

(विद्यालयमा विदा सम्बन्धमा निवेदन लेख्नु)

(ट) मिङ्गोम् साप्पेली साप्पट्ला थिम्मा ।

(ठ) सयङ्बा पासिङ्हा? इङ्गक् साप्पा ।

(परिवारिक सदस्यहरुलाई चिठी लेख्नु)

(ड) चुक्मुक्को हिन्धोक्के पोधक् चोक्मा ।

(संक्षिप्त घटनाको वर्णन गर्न)

(ढ) मना या साम् रे पोधक् चोक्मा ।

(मानिस वा वस्तुको वर्णन गर्न)

(ण) नोगेन् साप् इङ्गङ्ग साप्पा ।

(धन्यवाद पत्र लेख्नु)

याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमालेखाइ सीपसँग सम्बन्धीत अभ्यासहरु सबै भन्दा बढी रहेका छन् । यस पाठ्यपुस्तकमा छोटो उत्तरात्मक प्रश्नहरुको उत्तर लेख, जोडा मिलाउने, खाली ठाउँ भर्ने र व्याख्या गर जस्ता प्रकृतिको प्रश्नहरुको उत्तर दिँदा लेखाइ सीपको विकास हुने देखिन्छ ।

पालाम् पाठको पृष्ठ २६ अभ्यास ४ मा 'तिमीहरुको गाउँ डुलेर पालाम् जान्ने मान्छेहरु भेट अनि पालामका बारेमा कुरा गर र उनीहरुबाट पालाम संकलन गरी कापीमा टिपेर कक्षामा भन' भनी पालाम लेख भनी लेखाइ सीपको अभ्यास दिइएको छ । नुवाप्मा पाठको अभ्यास ४ पृष्ठ २८ मा 'लिम्बू भाषा र संस्कृति जान्ने व्यक्तिहरु भेट अनि उनीहरूसँग नुवाप्मा लोरी संकलन गरी टिप र कक्षामा भन' भनी लेखाइ सीपको अभ्यास दिइएको छ । ना?सिङ साप्पेली पाठ अन्तर्गत अभ्यास ३ पृष्ठ ३० मा 'घरमा काम, बिरामी र अन्य कामले गर्दा विदा निवेदन लेखिन्छ, एउटा विदा निवेदन लेख' भनी लेखाइ सीपको विकासका लागि १ अभ्यास राखिएको छ । थक्लादिम् इङ्सकको अभ्यास ३ पृष्ठ ३४ मा मानौं तिमी विद्यालयको छात्रवासमा बस्छौं । तिमीलाई आवश्यक सामन किन्न थोरै पैसा मागी बुबाआमालाई चिठी लेख् भनी चिठी लेखनबाट लेखाइ सीपको विकास गरिएको छ । नोगेन् इङ्सक पाठको अभ्यास ३ मा पृष्ठ ३६ मा 'मानिसहरुले तिमीहरुलाई कार्य सघाउँदा, केही दिदाँ के भन्छौं ? हो हामी नोगेन् भन्छौं । यसै विषयमा नोगेन् इङ्सक लेख' भनी धन्यवाद पत्र लेख्न लगाइएको छ । सिमेरिङ् इङ्सक अभ्यास ३ मा 'मानिस मर्दा समवेदना पत्र लेखिन्छ । गाउँ समाजका मानिस मर्दा पठाइने समवेदना पत्र लेख' भनी समवेदना पत्र लेख्न लगाइ लेखाइ सीपको विकास गराइएको छ । ताजेङ् पाठको अभ्यास ४ पृष्ठ ६६ मा एउटा छोटो संवाद लेख भनी लेखाइ सीपको विकास गराइएको छ । सेमी नाटकको अभ्यास ४ पृष्ठ ७६ मा यस अनुसारको सरल नाटक लेख भनी लेखाइ सीप दिइएको छ । यसरी प्रस्तुत भाषा पाठ्यपुस्तक लेखन सीपसँग सम्बन्धीत पर्याप्त अभ्यासहरु राखिएकाले पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको सिकाइ उपलब्धिहरु हासिल हुने अवस्था रहको छ ।

४.७कार्यमूलक व्याकरण (याम्बक्मिबा हुप्पान्)

याक्थुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकमा व्याकरणलाई छुट्टै नदिई कार्यात्मक प्रकृतिमा प्रस्तुत गरिएको छ । कुम्मायक नु कुस्सायक् पाठको अभ्यासको अन्तिमा पाठमा प्रयोग भएको चिन्ह केम्प्रेडको सामान्य जानकारी राखिएको छ । नेत्ती फुङ पाक्मा पाठको अभ्यास

२ मा लेख्य चिन्ह अन्तर्गतका केम्ब्रेड, चुक्सक् र सइको उच्चारण गर्दै लेख्न लगाइएको छ । खाहुन पाठमा पनि केम्ब्रेड र सइको प्रयोग गरी उच्चारण गर्दै लेख्न सिकाइएको छ । नुवाप्पा पाठको अभ्यास ५ पृष्ठ २८ मा नुइम् सुत्ता अनुकरणात्मक शब्दहरूको पढ्न र लेख्न सिकाइएको छ । ना? सिङ् सापेलिको अभ्यास ३ पृष्ठ ३० मा तेन्दिङ र मेन्दिङ (करण, अकरण) बनाउन सिकाइएको छ । लोभे? इङ्सक् पाठको अभ्यास ३ को पृष्ठ ३२ मा चु अन्तर्गत येम्चु नु.मे: त्चु पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग छुट्टयाउन लगाइएको छ । थक्लादिम् इङ्सकको अभ्यास ४ मा पा? ल्लाहा बचनहरू थिक् पाल्ला र य:क पा: ल्याहा छुट्टयाउन लगाइएको छ ।

नोगेन् इङ्सक पाठको अभ्यास ४ पृष्ठ ३६ मा इबु मुक्फ्रेडको उच्चारण र प्रयोग गर्न सिकाइएको छ । सिमेरिङ इङ्सक अभ्यास ४ मा केम्ब्रेडको उच्चारण गरी यसको प्रयोगले वाक्यको अर्थमा आउने फरक अर्थ सिकाइएको छ । याक्थुङ् येले येन्जरीको अभ्यास ३ मा सक् नु चुक् अक्षर र आधा अक्षरहरूको जानकारी गराइएको छ । पान्छेक्वा ओगाप् पाठमा शब्दकोशको प्रयोग गरी शब्दहरूको अर्थ पत्ता लगाई लेख्न लगाइएको छ । फाल्गुनन्द पाठको अभ्यास ३ मा नाम र सर्वनामको उदाहरण अभ्यास दिइएको छ । बलिहाड तङ्नाम् पाठमा अभ्यास ४ पृष्ठ ५७ मा लेख्य चिन्हहरूको परिचय दिइ यसको उदाहरण दिइएको छ । यक्वा तङ्नाम्को अभ्यास ३ पृष्ठ ६२ मा मिङ्गाङ्म संयोजकको उदाहरण दिई सिसेक्वा तङ्नाममा पाल्ला बचन एक वचन, दुई वचन र बहुवचनको उदाहरण सहित अभ्यास गर्न लगाइएको छ । सेमी नाटकको अभ्यास ५ पृष्ठ ७६ मा कालका भूत र वर्तमान कालको प्रयोग दिइएको छ । या? लाङ् पाठको अभ्यास ३ पृष्ठ ८१ मा प्रत्यय लगाई शब्द निर्माण गर्नका लागि प्रश्नहरू राखिएका छन् । यसरी व्याकरणलाई छुट्टै नदिई पाठ्यवस्तुका आधारमा कार्यमूलक व्याकरणका साथै पाठ्यवस्तुमा समेटिएको पाइन्छ ।

४.८ निष्कर्ष

लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक निर्माण समिति पाँचथरद्वारा प्रकाशित इच्छाधीन विषयको कक्षा-६ को भाषा पाठ्यपुस्तक 'याक्थुङ् पान्दाङ्' को पाठ्यक्रम याक्थुङ् मा: पा: न् नु अनुसार तयार पारिएको पाठ्यपुस्तकलाई उक्त पाठ्यक्रमको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । पाठ्यक्रममा निर्धारित उद्देश्य वा सिकाइ उपलब्धि अन्तर्गत भाषाका आधारभूत

भाषिक सीपहरुलाई आधार मानी सुनाइ सीपमा १३ वटा उद्देश्यहरु, बोलाइ सीपमा १५ वटा, पढाइ सीपमा १६ वटा र लेखाइ सीपमा १५ वटा उद्देश्यहरु निर्धारण गरिएको पाइयो । उक्त उद्देश्यहरु हासिल गर्ने विधागत तथा अन्य पाठगत रूपमा पाठ्यवस्तुहरु प्रस्तुत रहेको छ ।

यस पाठ्यपुस्तकमा विषयवस्तु गत रूपमै व्याकरणलाई पाठगत रूपमै कार्यमूलक व्याकरणात्मक अभ्यास राखिएको छ । कार्यमूलक व्याकरणमा लेख्य चिन्ह, बचन, काल, संयोजक, नाम, सर्वनाम, तथा शब्दकोशको प्रयोग र शब्द भण्डार आदि राखिएको छ ।

अध्याय पाँच

उपसंहार

५.१. परिचय

कक्षा-६ को याकथुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको अध्ययन मा इच्छाधीन विषयको रूपमा लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक निर्माण समिति, पाँचथरद्वारा प्रकाशित याकथुङ् मा: पा: नूनो पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा, आन्तरिक र बाह्य विशेषताका आधारमा तथा भाषिक सीप सिकाइका दृष्टिले विश्लेषण गरिएको छ । याकथुङ् पान्दाङ्को पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका क्षेत्र, क्रमभिन्न रही अपेक्षित उद्देश्य तथा सिकाइ उपलब्धिलाई हासिल गर्न प्रस्तुत पाठ्यवस्तु उपयुक्त भए-नभएको विश्लेषण गरिएको छ । पाठ्यपुस्तकका आन्तरिक आधारहरू विषयवस्तु, विधा प्रस्तुति, भाषा, नमुना अभ्यास, चित्रको प्रयोग र भौतिक विशेषताका आधारहरू आवरण पृष्ठ, छपाइ र बँधाइ, कागजको स्तर, मूल्य, सुलभता, विषयसूची, आदिको पृष्ठभूमिमा विश्लेषण कार्य गरिएको छ ।

पाठ्यक्रम अनुरूपतामा भाषिक सीपहरू सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ, सीप सम्बन्धी, भाषिक सीपका सिकाइ उपलब्धिहरू प्राप्त गर्न प्रस्तुत गरिएका विभिन्न विधाका पाठ्यवस्तुहरू एवम् अभ्यास खण्डका क्रियाकलापहरूको ठोस रूपमा विश्लेषणात्मक चर्चा गरिएको छ ।

५.२ निष्कर्ष

यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा भाषिक सीप विकास तथा शब्दभण्डारगत विकासको लागि विभिन्न विधा तथा विभिन्न विषय क्षेत्रका विषयवस्तुहरू राखी तयार गरिएको छ । सोही भाषा पाठ्यपुस्तकको अध्ययनबाट प्राप्त भएका निष्कर्षात्मक बुँदालाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

१, अनिवार्य विषयको जस्तै इच्छाधीन विषय याकथुङ् पान्दाङ् तयार गरिएको पाइयो ।

२, लिम्बूभाषा पनि अनेक भाषिकाहरू भएतापनि मानक भाषामै तयार गरिएको पाइयो ।

३, पाठ्यक्रम अनुसार नै याकथुङ् पान्दाङ् निर्माण गरिएको पाइयो ।

- ४, याकथुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको विषयवस्तु पाठ्यक्रम अनुरूप भएता पनि नमुना अभ्यासले पाठ्यक्रमका सिकाई उपलिब्ध अनुरूप पर्याप्त नमुना अभ्यास नरहेको पाइयो ।
- ५, पाठ्यपुस्तक तयारका लागि शैक्षिक तथा भौतिक आधारहरूलाई आधार बनाइएको पाइयो ।
- ६, याकथुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकका नमुना अभ्यास विषयवस्तुलाई बोध गराउने र ज्ञान विकास गराउन तथा सीप विकासको हेतुले उपयोगी नै देखिएको छ ।
- ७, यस भाषा पाठ्यपुस्तक भाषा पाठ्यक्रमका सिद्धान्त अनुरूप विभिन्न साहित्यिक विधा र अन्य विषय क्षेत्रका विषयवस्तु राखी तयार गरिएको पाइयो ।

५.३ सबल पक्ष

कक्षा-६ को याकथुङ् पान्दाङ् भाषा पाठ्यपुस्तकको विषयवस्तु विशेषतः लिम्बू याकथुङ् जातीहरूको समग्र पक्ष सामाजिक, साँस्कृतिक, आर्थिक र अन्य विषयपनि समेटिएकाले निकै लोकप्रिय रहेको पाइएकाले यसका सबल पक्षहरू निम्न अनुसार छन् :

- १) यस भाषा पाठ्यपुस्तकमा कुहेक्सिङ् तगि भनी सुरुवातमा विद्यार्थीहरूको ज्ञानलाई पुनर्ताजगी गर्नका लागि केही अधिल्ला कक्षामा सिकेका कुराहरू राखिएको देखिन्छ ।
- २) पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको उद्देश्यलाई पाठ्यवस्तुले मध्यम रूपमा समेटेको देखिन्छ ।
- ३) पाठ्यशीर्षक अनुरूप विषयवस्तुको प्रस्तुति उपयुक्त नै रहेको छ ।
- ४) विषयवस्तुको ढाँचा संस्कारगत, लैङ्गिक समानता, नैतिकता, प्राविधिक, व्यवसायिक, वैज्ञानिक, गणितीय, धार्मिक, सामाजिक मूल्य-मान्यता, व्यावहारिक तथा आर्दशका रूपमा रहेको पाइन्छ ।
- ५) विषयवस्तुको प्रस्तुति आकर्षक ढङ्गमा गरिएको छ ।
- ६) भाषिक सीप सम्बन्धी अभ्यासहरू तुलनात्मक रूपमा उद्देश्यमुखी रहेको पाइयो ।
- ७) पाठभित्रका चित्रहरू पनि पाठका शीर्षक र विषयवस्तुलाई प्रष्टाउन ८० प्रतिशत सफल रहेको छ ।

८) याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकमा जम्मा ८३ वटा पाठमा ८६ वटा चित्रहरु समावेश छन् ।

९) भौतिक अन्तर्गतको बँधाईराम्रै पाइयो ।

१०) वर्ण, अक्षरहरुको दूरी, शब्द-शब्दबीचको दूरी उपयुक्त नै पाइयो ।

११) भाषा पाठ्यपुस्तक सर्वसुलभता नै रहेको छ ।

५.४ दुर्बलपक्ष

कक्षा छको याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणात्मक अध्ययनका दुर्बल पक्षहरु :

१) पाठ्यक्रमको उद्देश्य पाठ्यवस्तुले समग्रतामा मात्रै हासिल गराउने प्रकृतिको पाइयो ।

२) राष्ट्रियतासँग सम्बन्धित पाठ्यवस्तु न्यून पाइयो ।

३) विषयवस्तुको प्रस्तुतिको स्तरमा क्रम सरलबाट जटिलतिर नभएको देखिन्छ ।

४) भाषिक सीपको लागि पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको सीपको विकास गर्ने उद्देश्यले पाठ्यपुस्तकमा अभ्यासहरु पर्याप्त राखिएको पाइदैन ।

५) अभ्यासहरुले व्याकरण तत्व सम्बन्धी उद्देश्यहरुलाई पूर्ण प्राप्त गर्न सक्ने देखिँदैन ।

६) पाठ्यपुस्तकको शब्दभण्डार नियन्त्रण ८० र २० प्रतिशतको (नयाँ र पुराना) अनुपातमा नरहेको प्रस्तुत प्रत्येक पाठका शब्दहरुले प्रस्ट्याउँछ ।

७) चित्रहरु आकर्षक र पाठगत रुपमा पर्याप्त छैनन् ।

८) प्रश्नहरु विद्यार्थीको स्तर, क्षमता भन्दा जटिल पनि पाइयो । (जस्तै- पृष्ठ ७५ को अभ्यास चारमा यो अनुसारको छोटो नाटक लेख् ।

९) अनुच्छेद अनुच्छेद र मार्जिन छोडाइ नमिलेको पाइयो ।

१०) विषयसूचीमा एकाइ संख्या, पाठ संख्या, लेखकाको नाम र पाठ्यपुस्तकमा पाठ संख्या उल्लेख गरिएको छैन ।

११) पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका विधावाहेक पाड्वाइला, करङ्कङ्गा विधाहरु राखिएको पाइयो ।

१२) यस पाठ्यपुस्तकमा रहेका पाठहरु अपूर्ण (लोवाचिक् साप्चा पृष्ठ १५२, कुगो पृष्ठ १५३) रहेको पाइयो ।

५.५ सुझाव

पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणात्मक अध्ययनले क्रियात्मक अनुसन्धानलाई प्राथमिकता दिने हुँदा अध्ययन कार्यलाई सूक्ष्म र प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक छ । लिम्बू भाषाको पाठ्यपुस्तक निर्माण समिति पाँचथरद्वारायाक्थुङ मा: पा: न्नो २०७३ को पाठ्यक्रम अनुसार आधारभूत तहको इच्छाधीन विषयको रूपमा अध्यापन गराउँन निर्माण गरिएको याक्थुङ पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकको विभिन्न आधारमा गहन अध्ययन विश्लेषणका आधारमा निम्न अनुसार सुझावहरु प्रस्तुत गरिएको छ-

- १, विषयवस्तु छनोटमा स्थानीय वातावरणसँग सम्बन्धित विषयवस्तु राखिनु पर्दछ ।
- २, पाठ्यवस्तुहरु सरलबाट जटिलतिरको क्रममा राखिनु पर्ने देखिन्छ ।
- ३, शब्दभण्डार प्राप्यतामूलक, आवृत्तिमूलक र वर्णानुक्रममूलक गुणले प्रभावकारी हुनुपर्ने देखिन्छ ।
- ४, पाठ्यक्रममा निर्धारित सिकाइ उपलब्धिकै आधारमा अभ्यास तथा क्रियाकलापहरु राखिनुपर्छ ।
- ५, पाठ्यपुस्तक भित्र भएका विषयवस्तुहरुलाई पाठसंख्या दिइ राख्नुपर्ने तथा विषयसूचीमा विधा, एकाइ संख्या, पाठसंख्या र लेखको नाम दिइ व्यवस्थित गर्न आवश्यक देखिन्छ ।
- ६, लिम्बूभाषाको पाठ्यपुस्तक भए पनि सबै जातिका साँस्कृतिक पक्षलाई समावेश गर्न सकिएमा समय सापेक्ष, व्यावहारिक र सान्दर्भिक हुने देखिन्छ ।
- ७, सामाजिक मूल्य मान्यता तथा प्रजातान्त्रिक व्यवस्था अनुकूलको नैतिकवान्, कर्तव्यपालयन, असल नागरिक तयार गर्न सक्ने सामाजिक विषयवस्तुमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ ।

- ८, भाषातत्व अन्तर्गतका पाठ्यवस्तु र अभ्यासलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने आवश्यकता छ ।
- ९, भाषा पाठ्यपुस्तकमा भएका कठिन नयाँ शब्दहरू समेटेर शब्दार्थ सुची राख्नुपर्ने देखिन्छ ।
- १०, पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका मात्र विषयवस्तु राखिनुपर्छ यस पाठ्यपुस्तकमा पाठ्यक्रममा नाटक, वादविवाद उप विधा उल्लेख नभएतापनि राखिएको पाइयो ।
- ११, यस पाठ्यपुस्तकमा केही प्राविधिक त्रुटिहरू रहेकाले निराकरण गर्नुपर्ने देखियो ।

५.६ शैक्षणिक प्रयोजन

मानिस जन्मजात कुनै न कुनै भाषा सिक्ने क्षमता लिएर आएको हुन्छ । उसले आमाले बोल्ने भाषा सर्वप्रथम मातृभाषा वा पहिलो भाषा सिक्छ भने त्यसपछि क्रमशः आवश्यकता र लगानी अनुसार अन्य भाषाहरू आर्जन गर्दै जान्छ । मानव समाज मात्र त्यस्तो भाषा प्राप्ति र आर्जन गर्ने प्राणी भएकोले विश्वमा सर्वोच्च चेतनशील र सामाजिक प्राणी कहलिएको हो ।

नेपाल १२३ भन्दा बढी भाषाहरू (रा.ज.ग.२०६८) बोल्ने देश प्रमाणित भएकोले बहुभाषिक, बहुसाँस्कृतिक देशको प्रमुख पहिचान नै मानिन्छ । अर्कोतिर भौगोलिक विविधतायुक्त भू-परिवेष्टित राष्ट्रमा बसोबास गर्ने विभिन्न जात-जातिहरू आफ्नो स्थानीय आवश्यकताका आधारमा समयसापेक्ष शिक्षा लिने क्रममा युगानुकूल शिक्षा प्राप्तिको लागि २०४७ को संविधानबाटै लिम्बू समुदायको बाहुल्य स्थानहरूमा मातृभाषामा शिक्षा प्रयोजनमूलक बनेको छ । समग्रमा याक्थुङ् पान्दाङ् पाठ्यपुस्तकको अध्ययन विश्लेषणले निम्न शैक्षणिक प्रयोजनलाई मद्दत गर्न सक्ने देखिन्छ :

- १, विषय विशेषज्ञहरूको सहभागिता वा उपस्थितिमा समयमै परिमार्जन गर्न ।
- २, असल पाठ्यपुस्तकमा रहनुपर्ने शैक्षिक र भौतिक गुणहरू प्रस्तुत गर्न ।
- ३, याक्थुङ् पान्दाङ् सम्बन्धी पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको भावी अनुसन्धानलाई सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा सहयोग गर्न ।
- ४, पाठ्यपुस्तकसँग सम्बन्धीत सबै सरोकारवालालाई ध्यान केन्द्रित गर्न ।

- ५, मातृभाषी शिक्षकलाई पाठ्यपुस्तकका सबल र दुर्बलपक्षको जानकारी लिई शिक्षण गर्न ।
- ६, पाठ्यक्रमका आधारमा पाठ्यपुस्तकको निर्माण उपयुक्त भए-नभएको विश्लेषण गर्न ।
- ७, अनिवार्य विषय तथा अन्य भाषाका इच्छाधीन विषयहरूसँग तुलनात्मक विश्लेषणात्मक अध्ययन गर्न ।
- ८, उद्देश्यमुखी ढङ्गले शिक्षण गर्न ।
- ९, पाठ्यक्रमको अपेक्षा र निर्देशनको आधारमा शिक्षण गर्न ।
- १०, उपयुक्त विधि, तौरतरिकाको आधारमा शिक्षण गरी सिकाइलाई व्यवस्थित गर्न ।
- ११, पाठ्यवस्तु र नमुना अभ्यासलाई उपयुक्त ढङ्गले अन्तरसम्बन्धित गर्दै शिक्षण गरी सिकाइलाई जीवन्त पार्न ।

५.७ भावी अनुसन्धानका लागि शीर्षकहरु

- १, विधागत दृष्टिले 'याक्थुङ् पान्दाङ्' पाठ्यपुस्तकको अध्ययन ।
- २, भाषिक सीपहरुको आधारमा 'याक्थुङ् पान्दाङ्' को अध्ययन ।
- ३, पठनबोध क्षमताका दृष्टिले 'याक्थुङ् पान्दाङ्' पाठ्यपुस्तकको अध्ययन ।
- ४, 'याक्थुङ् पान्दाङ्' पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त भाषाशैलीको आधारमा अध्ययन ।
- ५, 'याक्थुङ् पान्दाङ्' पाठ्यपुस्तकमा शब्दभण्डारको विश्लेषणात्मक अध्ययन ।
- ६, कक्षा छको लिम्बुभाषाको 'याक्थुङ् पान्दाङ्' र कक्षा छ को 'नेपाली भाषा' पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन ।